

Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum, Vatandaşlık ve İskân Sorunu

Hakan BOSTAN*

Öz

Son yıllarda Türkiye, düzensiz göç hareketleri için çekim merkezi haline gelmiştir. Türkiye'nin çevresindeki ülkelerde yaşanan iç savaşlar, ekonomik zorluklar ve siyasi istikrarsızlıklar bu hareketleri hızlandırmaktadır. Suriye Arap Cumhuriyetinde meydana gelen olaylar sonucu ülkelerinden kitlesel ve zorunlu göçe maruz kalan Suriyeliler, 29 Nisan 2011 tarihinden itibaren Türkiye'ye giriş yapmaya başlamış olup, sayıları 3,6 milyona ulaşmıştır. Türkiye'de geçici koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin, birçoğunun iş hayatına katıldığı, Türkler ile evlilik yaptığı, çocuklarının birçoğunun eğitim hayatına başladığı dikkate alınırca, azımsanmayacak bir kısmının Türkiye'de kalıcı olacağı, ileride iskân ve vatandaşlık imkânı tanınacağı gündeme gelebilecektir. Bu çalışmada; uluslararası göç, Suriyelilerin zorunlu ve kitlesel göçü, Suriyelilerin uyum, vatandaşlık ve muhtemel iskân durumu incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Zorunlu Göç, Geçici Koruma, Suriyeliler, İskân, Vatandaşlık

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, e-posta: akadem118@yahoo.com.

Harmonization, Citizenship and Settlement Problems of Syrians Under Temporary Protection Status

Hakan BOSTAN*

Abstract

Turkey has become a center of attraction for irregular migration movements in recent years. Civil wars, economic difficulties and political instabilities in the countries around Turkey are accelerating these movements. Syrians, who have been exposed to forced and mass migration as a result of conflicts of the Syrian Arab Republic, have started to migrate to Turkey since 29 April 2011 and their numbers have reached 3.6 million. If it is taken into consideration that some of the Syrians under temporary protection in Turkey have joined business life, married to Turkish citizens, and many of their children have started receiving education, it is apparent that a considerable part of them will be permanent in Turkey and it will be possible for them to be given settlement opportunities in the future. In this study, international migration, the forced and mass migration of Syrians, and probable settlement and citizenship and integration status of Syrians have been examined.

Keywords: *Forced Migration, Temporary Protection, Syrians, Settlement, Citizenship*

* PhD Student, Istanbul University, Social Sciences Institute, Department of Geography, e-mail: akadem118@yahoo.com

GİRİŞ

Göç, kısaca kişilerin uluslararası bir sınırı geçerek veya vatandaşı olduğu devlet içinde yer değiştirdiği nüfus hareketidir (*Uluslararası Göç Hukuku*, 2009). İnsan var olduğundan beri göç her zaman hayatında yer almıştır. İnsanlar çeşitli sebepler nedeniyle göç etmiş ve hâlen de göç etmeye devam etmektedir. Dünya genelinde her ülke göçten mutlaka bir ölçüde etkilenmiş ve etkilenmeye de devam etmektedir. Dünya, “özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısı toplu nüfus hareketlerine şahitlik etmiştir. Nitekim son elli yıllık dönemde 175 milyondan fazla insanın kitlesel olarak göç ettiği bilinmektedir” (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM, 2015, s. 7). BM Mülteci Örgütü verilerine göre de; “2016 yılı sonu itibarıyla dünyada, 65,6 milyon zorla yerinden edilmiş kişi, 22,5 milyon mülteci, 40,3 milyon kendi ülkeleri içinde yerinden edilmiş kişi ve 2,8 milyon sığınmacı” bulunmaktadır (*Global Trends Forced*, 2018).

Göç yolları üzerinde bulunan Anadolu, tarihten bu yana devamlı göç almış ve batıya göç vermiştir. Karpat’ın (2015, s. XXXVIII) tahminine göre: “Türkiye nüfusunun en azından yüzde 30-35’i göçmen, göçmen çocukları veya torunlarıdır.” Türkiye, özellikle 1980 ve 1990’lardan itibaren göçte kaynak ve transit ülke konumundayken, gelişen ekonomisi, siyasi ve politik yapısı ve yaşam koşullarının elverişliliği nedenleriyle, son yıllarda hedef ülke haline gelerek, yoğunlaşan bir şekilde uluslararası göç almaktadır.

Türkiye, son 30 yıldır büyük miktarda kitlesel ve zorunlu göçe maruz kalmıştır. Bu göçlerden en önemlilerini; 1988 yılında Irak’tan, 1989-1995 yılları arasında Bulgaristan’dan, 1991 yılında I. Körfez Savaşı’ndan sonra Irak’tan, 1992-1995 yılları arasında Bosna’dan, 1998-1999 yılları arasında Kosova’dan aldığı göçler oluşturmaktadır. Son olarak da Suriye Arap Cumhuriyetinde meydana gelen olaylar sonucu ülkelerinden kitlesel ve zorunlu göçe maruz kalan Suriyeliler, 29 Nisan 2011 tarihinde 252 kişilik bir grupla toplu olarak Türkiye’ye giriş yapmaya başlamış ve 29 Kasım 2018 tarihi itibarıyla de kayıt altına alınanların sayısı 3.607.563’e ulaşmıştır (“Geçici Koruma”, 2018a). Türkiye’deki Suriyeliler, 13/10/2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı Geçici Koruma (GK) Yönetmeliği kapsamında *geçici koruma* statüsündedirler (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014).

Suriyelilerin zaman geçtikçe kalıcı hale gelmeye başlamaları ile birlikte, son zamanlarda Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile iskân edilmeleri konuları gündeme gelmektedir. Türk vatandaşları ile Suriyelilerin bu konuya bakışlarında temel farklılıklar bulunmaktadır.

Bu çalışmada, Türkiye’de özellikle son 30 yılda gerçekleşen uluslararası göçlerle birlikte, 2011 yılında başlayan Suriyelilerin zorunlu ve kitlesel göçü ile son yıllarda tartışılan ve söylemlere konu olan Türkiye’de Suriyelilerin uyum, vatandaşlık ve iskân sorununun farklı yönleriyle ele alınması amaçlanmıştır. Yaşanan bu sorunsal, 19/09/2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanunu (İskân Kanunu, 2006) ile 29/05/2009 tarihli ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (TVK) (Türk Vatandaşlığı Kanunu, 2009) çerçevesinde incelenmiştir. Bu amaçla konuyla ilgili literatür taranmış, istatistik bilgiler ise; İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü başta olmak üzere, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Afet ve Acil Durumlar Başkanlığı (AFAD), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK-UNHCR) gibi kurum ve kuruluşlardan temin edilmiştir.

Göç, uyum, iskân ve vatandaşlık kavramları birbiriyle ilişkili kavramlardır. Vatandaşlık ve iskân olgusunun oluşabilmesi için bir ülkeye göç hareketinin gerçekleşmesi gerekmektedir. Vatandaşlık olgusunun doğasında uyum süreçleri yer almaktadır. Bu kapsamda çalışmada; Suriyelilerin kitlesel ve zorunlu göçü, Suriyelilerin vatandaşlık ve iskân durumu ile Suriyelilerin uyumu birlikte ele alınmıştır.

KAVRAMSAL AÇIDAN GÖÇ VE GÖÇMEN OLGUSUNA GENEL BAKIŞ

En kapsayıcı tanım ile göç; “ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirmedir” (Yalçın, 2004, s. 13). Göç, bir ülke sınırları içerisinde gerçekleşiyorsa iç göç, ülke sınırını aşıyorsa dış göç olarak isimlendirilir. Dış göç aynı zamanda uluslararası göç olarak da tanımlanmaktadır. Bu çalışmada dış göç yerine uluslararası göç terimi kullanılmıştır.

Göçler farklı disiplinler tarafından ele alınmıştır. Sertkaya Doğan (2015, s. 18) göçün sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi doğası yani çok

yönlü doğası gereği; antropologlar, sosyologlar, şehir plancıları, idareciler ve benzeri çok çeşitli profesyonel geçmişi olan insanlar tarafından incelenme konusu olduğunu belirtmiştir. Göçün farklı disiplinler üzerindeki ilgisini King (2002, s. 90), Jansen'e (1969) atfen şu şekilde vurgulamıştır:

Göç mekân üzerinde gerçekleşen, hem çıkış hem de varış yerindeki ortamı etkileyip değiştiren insan hareketleri ile ilgili olduğu için temelde *coğrafidir*; demografiktir çünkü hem kökündeki hem de varış yerindeki nüfus yapıları üzerinde etkili olur; nüfustaki değişimler (özellikle de işçilerin hareketi), alanlar arasındaki ekonomik dengesizliklerden kaynaklandığı ölçüde de *ekonomiktir*; devletin uluslararası göçmen ve mültecilerin çıkış ve girişlerini denetleme ve kısıtlama ihtiyacı hissettikleri yerlerde *politik* bir sorun hale gelebilir; göçmenlerin buldukları yeri terk etme motivasyonlarının ve (göçü) kabul eden topluma adaptasyon sorunlarının incelenmesi zorunluluğu sebebiyle de *sosyal psikoloji* ile ilgili olacaktır ve göç *sosyolojik* de bir olgudur. Çünkü sosyal yapı ve kültürel sistemler, yine hem çıkış hem de varış yerlerinde, göç nedeniyle etkilenmekte ve karşılığında bu da göçmeni etkilemektedir (Körükmez ve Südaş, 2015, s.8)

Sosyal bilimcilerin yaptıkları çalışmaları bir arada değerlendirmele-ri ve paylaşımları yani inter-disipliner bakış son dönemde önem kazanmıştır. Son yüzyılda bu çalışmalar yoğunlaşmıştır: “Göç sonucu yeni bir topluma giren nüfus kümelerinin o topluma bütünleşmesi, kültürel farklılıkların sürdürülmesi ya da zaman içinde önemsizleşmesi, sosyal bilimler alanında çok geniş yelpazeli inter-disipliner bir yaklaşımla ele alınmaktadır” (Abadan-Unat, 2002, s. 25). Bu çalışmanın konusu olan göç, uyum, iskân ve vatandaşlık olguları; coğrafi ve sosyolojik bakış açısı ve inter-disipliner bir yaklaşımla ele alınmıştır.

Uluslararası düzeyde genel kabul gören göçmen tanımı bulunmamaktadır. Göç Terimleri Sözlüğü göçmeni; “kişisel rahatlık amacıyla ve dışarıdan bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durum” şeklinde belirtmiştir (*Uluslararası Göç Hukuku*, 2009). Aslında vatandaşı olduğu veya yaşadığı ülkeyi terk ederek, yabancı bir ülkeye yerleşmek amacıyla giden veya göç eden kişiye sosyolojik bakış açısıyla genel olarak *göçmen* denilmektedir. Ekşi (2015a, s. 16) de göçmeni; “ülkede bulunan bütün yabancıları kapsayan genel bir kavram” olarak tanımlamıştır. Bu kavram ile turistler, düzenli ve düzensiz göçmenler (ülkeye kaçak giriş yapan veya düzenli giriş yaptıktan sonra kaçak durumuna düşen yabancılar), yabancı işçiler, mülteci ve sığınmacılar da göçmen olarak adlandırılmaktadır (Tütüncübaşı, 2017, s. 152).

Türk hukuk siteminde ise, göçmen kavramına farklı bir bakış açısı ile yaklaşılmış, 5543 sayılı İskân Kanunu göçmeni; “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu kanun gereğince kabul olunanlar” olarak tanımlamıştır (İskân Kanunu, 2006).

ULUSLARARASI GÖÇ

Uluslararası göç; “kişilerin geçici veya daimi olarak başka ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerinden veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmaları, dolayısıyla, uluslararası bir sınırın geçilmesi” (*Uluslararası Göç Hukuku*, 2009) şeklinde tanımlanmaktadır. Uluslararası göç gönüllü veya zorunlu göç olarak ikiye ayrılır. İç göçte bireylerin seyahat etme ve yer değiştirme özgürlüğü varken, uluslararası göçte bu hak sınırlamaya tabi olmaktadır:

Kaldı ki, bugün, bireysel isteğe dayalı seyahat ve yer değiştirme özgürlüğü birçok ülkede sadece ulusal sınırlar içinde uygulanabilen bir hak niteliğindedir. Ulusal sınırın aşılması söz konusu olduğunda, yer değiştirme, bireyin hakkı olmaktan çıkarak ulus-devletlerin “güç” politikasının alanına girmeye başlamaktadır. Bu nedenle, küreselleşmenin bütün zorlamalarına karşın, uluslararası göç halen denetimli bir nüfus hareketi olmaya devam etmektedir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014, s. 80).

Uluslararası göçler; imparatorlukların dağıldığı 19. yüzyılın sonunda Avrupa’da ortaya çıkmış, 20. yüzyılda ise dünya savaşları, soğuk savaşın sona ermesi, küreselleşmenin etkisi ile hızlanmış ve çok belirgin bir *siyasa alanı* haline gelmiştir (İçduygu vd., 2014, s. 13). 2017 Birleşmiş Milletler (BM) küresel göç verilerine göre; 257 milyon göçmen dünya nüfusunun yüzde 3,4’ünü oluşturmaktadır (“International Migration”, 2018).

Uluslararası göçler, özellikle Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminde yoğunlaşmıştır. Göçlere; yeni ulusların inşası, emperyalist amaçlar, din ve benzeri birçok sebep etken olmuştur. Bu göçlerden; “özellikle Balkanlar, Kırım ve Kafkaslardan yapılan göçler siyasi ve sosyal açıdan Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasında” etkili olmuştur (Gürsoy, 1998, s. 61). Meydana gelen bu göç akınları, göçmenlerin yerleştirilmesinde etkin politikalar geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Osmanlı döneminde yoğun olarak yaşanan göç meseleleri; Türki-

ye Cumhuriyetinin kurulmasından sonra da bazen Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasının etkisiyle bazen de komşu ya da çevre ülkelerdeki siyasi oluşumlar nedeniyle devam etmiştir (Şahin, 2003, s. 1). “Türkiye, çevresindeki ülkelerden çok çeşitli nedenlerle Müslüman ve Türk göçü almış ve almaya devam etmektedir. Bu süreç özellikle Osmanlı İmparatorluğunun 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra kaybettiği topraklardan ayrılmak zorunda kalan Türk, Arnavut, Çerkez ve benzeri toplulukların Anadolu'ya sığınmalarıyla başlamıştır” (İçduygu, Sirkeci ve Aydingün, 1998, s. 217).

Türkiye'nin kuruluşundan 1950'lere kadar, Türkiye'de önemli bir nüfus hareketi ve nüfus değişimi görülmemiştir. Yalnızca 1923 yılında yaşanan *Büyük Mübadele* sonucu bir nüfus değişimi yaşanmış, Yunanistan'dan dış göç ile gelen göçmenler yeni yaşayış biçimleri ile yerleştirildikleri köylerde, yeni tarım teknikleri ve üretim yöntemleri ile sosyal ve ekonomik bir değişim yaşanmasına neden olmuşlardır (İçduygu ve Sirkeci, 1999, s. 272). 1960'larla birlikte dış göçü hazırlayan etmenlerden birisini de iç göçler oluşturmuştur. İnsanlar; önce köyden kente, sonra da özellikle kentlileşmenin olumsuz etkisi ve Avrupa'nın iş gücüne olan talebi nedeniyle, dışarıya göç etmişlerdir (İçduygu ve Ünal, 1998, s. 45; Yalçın, 2004, s. 119).

1990'lı yıllarda başlayan ve 2000'li yıllarda devam eden olgu, dünyanın bir dönüşüm/değişim geçirdiğidir. Bu dönüşüm ile birlikte; sanayi toplumundan bilgi toplumuna, modernizmden post-modernizme, ulus devletlerden küreselleşmeye doğru bir geçiş yaşanmaktadır. Bu süreçle birlikte, dünyada yeni nüfus ve yer değiştirmeler devam etmektedir (Akşit, 1998, s. 26; Tekeli, 1998, s. 8). Özellikle uluslararası göçler, düzensiz göçler ve transit göçler bu çağda çok sık konuşulmakta ve tartışılmaktadır.

ZORUNLU VE KİTLESEL GÖÇ

Savaş, sürgün, doğal afetler gibi politik veya ekonomik nedenlerle, insanların yaşadıkları yerlerinden ayrılmak zorunda kalmaları ve buna mecbur bırakılmaları şeklinde oluşan göçe *zorunlu göç* denir. Bu göçün oluşması için insanların bulunduğu veya vatandaşı olduğu ülkeden ayrılmış olmaları gerekmektedir. İnsanların ülke içerisinde yaptıkları zorunlu göçe ise, yeni bir kavram olan *ülkesinde yerinden edilmiş kişiler* veya ülke içinde

yerinden edilme denilmektedir (Kaya, 2015, s. 23). Bu çalışmada zorunlu göç kapsamında bu yeni kavram kastedilmemektedir.

Politik ve etnik şiddet ya da silahlı çatışmalar, göçün arkasında yatan önemli bir nedendir. Yaşanan iç çatışmalar, insanların daha güvenli bir ülkeye göç etmelerine neden olmaktadır. Her yıl on milyonun üzerinde insan, sefalet, baskı ve zulüm nedeni ile başka ülkelere göç etmektedirler (Koyuncu, 2006, s. 33). Zorunlu göçler küreselleşmenin etkisi ile artık sadece bir ülke sınırının değil, birkaç ülke sınırının geçilmesi şeklinde meydana gelmekte olup, dünyanın her bölgesinde yukarıda belirtilen nedenlerle devam etmektedir (Kale, 2015, s. 156)

Göç insan üzerinde bir takım etkiler yaratır. Özellikle zorunlu göççe maruz kalan bireyler birçok olumsuzluklar yaşarlar. Ekolojik şartlar bu göçü daha da zorlaştırır. Zorunlu göçler ile yarattığı etkiyi Gürsoy (1998, s. 61) şöyle açıklamıştır:

Zorunlu göçler, Cumhuriyet'in kuruluşuna yol açan tarihi dönemde yüz binlerce insanın yaşamında gerçek bir dönüşüme neden olmuştur. Düşman ordularından kaçanlar, husumet duygularından ve ayrımcılıktan kurtulmak isteyenler veya göçe zorlananlar çoğu zaman evlerini, mallarını, mülklerini geride bırakarak yollara döküldüler. Pek çoğu yollarda katledildi veya iklim şartlarından, açlıktan, hastalıktan öldüler. Birçoğu sevdiklerinden ayrı düştü, yakınlarını kaybetti.

Kirişçi (2003), Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyetinin; iç göç, dış göç ve zorunlu göç ile kurulduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde yine Türk göç ve iskân politikasının, dış ve iç politikaya göre esneklik gösterebildiğini, resmi olarak Türk kültürüne bağlı bireyler için uygulanan kuralın uygulamada Sünni Müslümanların göç etmelerine imkân sağladığını belirtmiştir: “Hıristiyan Ortodoks olan Gagavuz Türklerinin ve Şii Azerilerin göç etmelerine imkân tanınmaz iken, “Türk olmayan”; Arnavut, Boşnak ve Kafkas kökenlilerin göç etmeleri buna örnek uygulamalardır” (2000, s. 15).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından önce; Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da büyük toprak yitirmesi sonucu, Kırım, Kuzey Kafkasya, Azerbaycan ve Balkanlardan, 1829'da Yunanistan'ın bağımsızlığını elde etmesiyle Yunanistan'dan, Ayestefanos ve Berlin Antlaşmalarıyla 1878'de Bulgaristan ve Romanya'dan, İngiltere'nin 1878'de Kıbrıs'ı işgalinden sonra

Kıbrıs'tan Türkiye'ye büyük göçler gerçekleşmiştir (Gürsoy, 1998, s. 66). Karpat (2013, s. 177), Balkanlar'dan, Kırım'dan ve Kafkasya'dan Osmanlı Devleti'ne 5-7 milyon zorunlu göçmenin geldiğinin tahmin edildiğini, bu göçlerin, 1820'li yıllarda Osmanlı Devleti nüfusunun % 60'lık Müslüman oranının, 1890'lı yıllarda % 80 olarak değiştirdiğini belirtmiştir.

Türkiye, Cumhuriyetin ilanından 1980'lere kadar dışarıdan göç alan bir ülke olarak daha çok yakın ülkelerden ve bu ülkelerin politik durumlarından dolayı göç almıştır. Türkiye'ye göç edenler daha çok eski Osmanlı İmparatorluğu topraklarında bulunan; Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya, Kafkasya (Rusya) ve Kıbrıs'tan gelen ve çoğunluğunu Türk ve Müslümanlar oluşturmuştur. 1980 ve 1990'lardan itibaren, İran, Irak, Bulgaristan, Afganistan, Yugoslavya gibi ülkelerdeki politik sorunlar ve Sovyetler Birliği'nin dağılması ile Arap Baharı olarak bilinen olaylar neticesinde gerçekleşen Suriye'de yaşanan iç çatışma nedeniyle Türkiye'ye kitlesel göçler gerçekleşmiştir. Türkiye'ye, 1922'den günümüze kadar yaklaşık 7 milyona yakın göçmen gelmiştir.

Zorunlu göç, özellikle 1980'lerdeki küreselleşmenin sonucu olarak çeşitlenmiş ve 21. yüzyılda ise etkisini farklı şekillerde göstermiştir. "Anadolu, Cumhuriyetin kuruluşundan önce ve sonra, yerleşik bazı kültür gruplarını kaybederken bölge ülkelerinden gelen yeni kültür gruplarını kabul etmiştir. Aynı siyasal ortamın mağdurları oradan oraya sürülürken ve sürekli yer değiştirilmeye zorlayan bu dramatik nüfus hareketlerin etkilerinin günümüzde de sürdüğü açıktır" (Erder, 2000, s. 237). Malkara (2017, s. 69), günümüzdeki bu durumu şu cümleler ile özetlemektedir: "Ayrıca işgal edilmiş Filistin topraklarında meydana gelen zorunlu göç, Irak'taki savaş ortamı, Libya ve Suriye'deki durumlar, Yemen'deki iç karışıklıklar düzensiz göç olgusunu artırmakta ve artırmaya devam edeceğini de göstermektedir." Suriye'de yaşanan savaş sonrası oluşan zorunlu göç bunlardan en önemlisidir. Türkiye'de bu süreçten etkilenmektedir.

Suriye'de devam eden olaylar, Afganistan'da devam eden savaş ve istikrarsız ortamın varlığı, Arakan Müslümanlarının yaşadığı zorunlu göçler, Irak, Filistin, Yemen ve Afrika ülkelerinde yaşanan iç çatışmalar, az gelişmiş ülkelerde yaşanan işsizlik ve geçim zorlukları, gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki devam eden gelir farklılıkları göz önünde bulun-

durulduğunda, önemli bir kısmı düzensiz olan uluslararası ve zorunlu göçün yakın veya orta vadede ortadan kalkacağı veya azalacağı bir hayaldir. Önemli olan göçü yönetmektir. “Yasadışı göçü önlemek, göçün niteliği ve kullandığı yöntemler açısından zor olsa da özellikle sığınmacı/mülteci göçü ile insanların kendi ülkeleri içinde yerinden edilmelerini (*IDP, Internally Displaced Person*) önlemek insan odaklı politikalarla mümkün olabilir” (Yılmaz, 2014, s. 1698).

SURİYELİLERİN ZORUNLU VE KİTLESEL GÖÇÜ

Suriyelilerin göçü; irade esasına göre zorunlu, göçün yoğunluk esasına göre kitlesel ve bazen de bireysel, ülke sınırları esasına göre ise uluslararası göçtür. Suriyelilerin göçü bu esaslara göre ele alınacaktır.

2010 yılının Aralık ayında Tunus'ta başlayan ve uluslararası ilişkiler literatüründe *Arap Baharı* olarak isimlendirilen halk hareketleri; Mısır, Libya, Bahreyn, Cezayir, Sudan, Lübnan, Ürdün ve Yemen gibi ülkelere sıçramış, 2011 yılının Mart ayında ise Suriye'de görülmeye başlanmıştır (Malkara, 2017, s. 43). Suriye'de yaşanan iç çatışmalar ve terör örgütlerinin devreye girmesi ile ülke karışıklığa sürüklenmiş, milyonlarca insan ülke içinde göç etmek zorunda kalmış, birçoğu da sınırları geçerek zorunlu olarak komşu ülkelere göç etmişlerdir. Suriye'nin 2011 yılında 21.070.917 olan nüfusunun tahmini olarak 6.947.406'sı ülkesi dışına zorunlu göç etmek durumunda kalmıştır. 2011 yılı Suriye nüfusunun; % 77-83'ünü Araplar, % 7-8'ini Kürtler, % 5-6'sını Türkmenler, % 2'sini Ermeniler, % 1'ini Çerkesler ve % 1'ini diğer etnik gruplar oluşturmuş olup, ülkenin % 87'si ise Müslüman'dır. 01 Aralık 2017 tarihi itibarıyla Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır'da kayıt altında veya tahmini olarak bulunan Suriyeli göçmenlerin sayısı Tablo 1'de gösterilmiştir. Lübnan'da beş kişiden biri, Ürdün'de ise on beş kişiden biri mülteci durumundadır. Türkiye'de, 29 Kasım 2018 tarihi itibarıyla Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne kayıt altına alınanların sayısı 3.607.563'e ulaşmıştır. Türkiye, son üç yıldır Dünya'nın en fazla mülteci barındıran ülkesi konumundadır. Suriye'de ülke içinde yerinden edilenlerin sayısı 15 Nisan 2018 tarihi itibarıyla 6,6 milyon olarak tahmin edilmektedir. Ülke nüfusunun yarısından fazlası ülkesini terk etmek ve ülke içerisinde yer değiştirmek zorunda kalmıştır. Büyük bölümü Almanya olmak üzere 1 milyon üzerindeki Suriyeli ABD, Kanada ve Av-

rupa'ya (530 bini Almanya'ya, 110 bini İsveç'e) geçiş yapmıştır (AFAD, 217, s. 12; Connor, 2018; OCHA, 2018; "Regional Strategic Overview", 2018, s. 6, 29; UNHCR, 2018a).

Tablo 1. Suriyeli Göçmenlerin Bulunduğu Ülkeler (01.12.2017)

Ülkeler	Suriyeliler	
	Kayıt Altında	Tahmini Olarak
Lübnan	1.001.051	1.500.000
Ürdün	655.056	1.380.000
Irak	246.592	246.592
Mısır	126.027	500.000
Toplam Sayı	2.028.726	3.626.592

Kaynak: <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/62229>

Suriye Arap Cumhuriyetinde meydana gelen olaylar sonucu ülkelerinden zorunlu göçe maruz kalan Suriyeliler, 29 Nisan 2011 tarihinden itibaren Türkiye'ye giriş yapmaya başlamışlardır. Türkiye, tarihten gelen kültürel birlik, iyi komşuluk bağları bilinci, insani nedenler ve *açık sınır* politikası ile Suriyelileri ülkesine davet etmiştir. Bununla birlikte, Türkiye, *geri gönderme ilkesi* kapsamında 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun (YUKK) (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013) 91'inci maddesine dayanılarak çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği çerçevesinde Suriyelilerin *geçici koruma* statüsünde ülkede kalmalarına izin vermektedir ("Geçici Korumanın Unsurları", 2018b).

Ülkemizdeki Suriyelilerin 2014-2018 yılları için üçüncü ülkeye yerleştirme kotaları toplamı 35.563 kişi olup, BMMYK koordinesinde 14.736 Suriyeli; Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda ile AB ülkelerine yerleştirilmiştir. Ülkelerden en fazla Suriyeli göçmen yerleştirilen ülke Kanada'dır. Türkiye ile AB arasında 18 Mart 2016 tarihinde varılan mutabakat kapsamında *birebir formülü* denen Türkiye üzerinden Yunanistan adalarına geçen Suriyeli bir düzensiz göçmenin geri alınma-

sı karşılığında, Suriyeli bir düzensiz göçmenin Avrupa Birliği ülkelerine yerleştirilmesi kapsamında AB ülkelerine 17.954 Suriyeli yerleştirilmiştir. Bu ülkelerden ilk sırayı 6.432 kişi ile Almanya almaktadır (“Geçici Koruma”, 2018a).

Türkiye’de Suriyeli göçmenlere yönelik hazine kaynaklı insani yardım harcamaları 12,1 milyar doları bulmuştur. Bu miktar, STK ve vatandaş bağışları ilâve edildiğinde 30 milyar dolar civarındadır. Türkiye, Küresel İnsani Yardım 2016 ve 2017 Raporu’na göre, 2015 ve 2016 yıllarında ABD’nin ardından en çok uluslararası insani yardım yapan ikinci ülke durumundadır. Fakat uluslararası toplumdan Türkiye’ye çok az yardım gelmiştir. 15 Ekim 2015 tarihinde Türkiye AB Ortak Eylem Planı yapılmış ve Suriyeli göçmenlere Türkiye’de kullanılmak üzere 3 milyar Euro gönderilmesine karar verilmiştir. Fakat bu miktar 1,2 milyara düşmüş ve 676 milyonu aktarılmıştır. Bunun da 222 milyonu doğrudan hizmet yürüten kamu kurumlarına ulaşmıştır (*Uluslararası Kitlesele Göçler*, 2016: 35). Türkiye’nin yaptığı yardımın yanında, AB’den ikinci 3 milyar Euro gönderilmesi planlarının yapılması, aslında yardımın yetersizliğini göstermektedir.

TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİLERİN STATÜSÜ

Türkiye’ye yönelik sığınma ve göç hareketleri ile Türk soyundan ve kültüründen olan göçmenlerin iskânlarını düzenleyen, 14/06/1934 tarihli ve 2510 sayılı İskân Kanunu¹ (İskan Kanunu, 1934) ile 23/05/1928 tarihli ve 28/05/1928 tarihli ve 1312 sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu² (Türk Vatandaşlığı Kanunu, 1934), Türkiye Cumhuriyeti’nin, göç ve göçmenler ile ilgili ilk genel düzenleyici belgeleridir. Türkiye’ye gelen yabancılara ilişkin iş ve işlemler için ise, 15/07/1950 tarihli ve 5682 sayılı Pasaport Kanunu (Pasaport Kanunu, 1950) ile 15/07/1950 tarihli ve 5683 sayılı Yabancıların

1 14/06/1934 tarihli ve 2510 sayılı İskân Kanunu, 19/09/2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanunu olarak değişmiştir.

2 28/05/1928 tarihli ve 1312 sayılı Vatandaşlık Kanunu, önce 11/02/1964 tarihli ve 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu, sonra da 29/05/2009 tarihli ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu olarak değişmiştir.

Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun (Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, 1950) çıkarılmıştır. Türkiye’de yapılan son kanuni değişiklikle; göçü daha etkin yönetmek, göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak üzere, 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu³ (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013) çıkarılmış olup, bu kanun ile İçişleri Bakanlığı’na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Türkiye’deki Suriyelilerin statüsünü açıklamadan önce, genel olarak Türkiye’nin uluslararası koruma politikasının kısaca incelenmesinde fayda bulunmaktadır. Uluslararası hukukta, *mülteci (refugee)*, *sığınmacı (asylumseeker)* ve yeni bir terim olan ülke içerisinde *yerinden edilmiş kişiler* terimleri kullanılmaktadır. Türkiye; 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmeyle⁴ (Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, 1961) ile 1967 tarihli Mültecilerin Durumuna Dair Ek Protokolünü (Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokol, 1968) coğrafi sınırlama ile imzaladığı için, Avrupa ülkelerinden uluslararası koruma talebiyle gelenlere mülteci statüsü, Avrupa ülkeleri dışından uluslararası koruma talebiyle gelenlerin ise üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar şartlı mülteci statüsü vermektedir. Uluslararası koruma arayan yabancılar mülteci veya şartlı mülteci statülerini almak için başvurduklarında statüsü verilene kadar kendilerine *uluslararası koruma başvuru sahibi kişi* denilmektedir. Şartlı mültecilere tanınan haklar ile mültecilere tanınan haklar arasında hiçbir fark bulunmamaktadır. Sığınmacı terimi Türk Hukuk Sisteminde yer almamaktadır. Uluslararası hukukta ise, sığınmacı; mülteci olarak uluslararası koruma arayan, ancak statüleri henüz resmi olarak tanınmamış kişileri tarif etmektedir (Vardar, 2015).

3 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile 5682 sayılı Pasaport kanunu kısmen, 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri hakkında kanun ise tamamen yürürlükten kaldırılmıştır.

4 28/07/1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme aynı zamanda 1951 Cenevre Sözleşmesi olarak da bilinmektedir.

Türkiye, sınırlarımıza toplu olarak gelen Suriyelileri ülkesine kabul etmiş, ilk aşamada o an yürürlükte olan 1994 Yönetmeliği⁵ ne göre sığınma imkânı sağlamıştır. Sonrasında ise AB Geçici Koruma Yönergesi⁶ esaslarını dikkate alarak (Eren, 2016, s. 127; Kirişçi ve Karaca, 2015, s. 308), Türkiye'ye gelen Suriyelilerin işlemlerini gerçekleştirmek için 30 Mart 2012 tarihinde, "Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge" ("Türkiye'de Geçici Koruma", 2018c) ile YUKK'un 91'inci maddesine dayanılarak 13/10/2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliğini ("Avrupa Birliğinde Geçici Koruma", 2018ç) çıkartmıştır. Türkiye'deki Suriyeliler, Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında geçici koruma statüsündedirler. Suriyelilerin geçici koruma kapsamındayken bireysel olarak uluslararası koruma başvuru hakları bulunmamaktadır.

Genel olarak kamuda, Türkiye'de bulunan Suriyelilere; *misafir* veya geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler terimi kullanılmaktadır. Erdoğan (2015a, 2015b, 2018), Suriyeliler için sığınmacılar veya yalnızca Suriyeliler, Kirişçi ve Karaca (2015) ile birlikte uluslararası örgütler ise mülteci terimini kullanmayı tercih etmişlerdir. Ekşi (2015a, s. 12), bu kavram karmaşasını; "Türkiye'de bulunan Suriyeliler için 'mülteci' veya 'sığınmacı' ya da 'misafir' kavramları kullanılmaktadır. Ancak basında ve resmî açıklamalarda ifade edildiğinin aksine Türkiye'ye kitlesel olarak sığınma amacıyla gelen Suriyeliler, 'mülteci' veya 'şartlı mülteci' değildir" şeklinde özetlemiş ve "Suriyeliler için 'geçici korunan Suriyeliler' ifadesinin kullanılması gerekir" şeklinde öneride bulunmuştur (Ekşi, 2015b, s. 198). Bu çalışmada ise, Türkiye'de bir yıldan fazla zamandır bulunan, zorunlu ve kitlesel göçe maruz kalmış geçici koruma statüsündeki/kapsamındaki

5 Yönetmeliğin tam adı: Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.

6 Yönergenin tam adı: Yurdundan ayrılmaya zorlanmış kimselerin kitlesel sığınma durumunda geçici koruma sağlamak için asgari standartlar hakkında ve üye devletler arasında bu tür insanları ülkeye kabul etmesi ve sonrasında bunun sonuçlarına katlanması çabalarında denge sağlayacak önlemler hakkında 20 Temmuz 2001 tarihli ve 01/55/EC (AT) sayılı Avrupa Konseyi Yönergesi.

Suriyeliler için, geçici koruma statüsündeki/kapsamındaki Suriyeliler ifadesiyle birlikte, Suriyeli göçmenler teriminin kullanılması tercih edilmiştir.

SURİYELİ GÖÇMENLERİN UYUMU

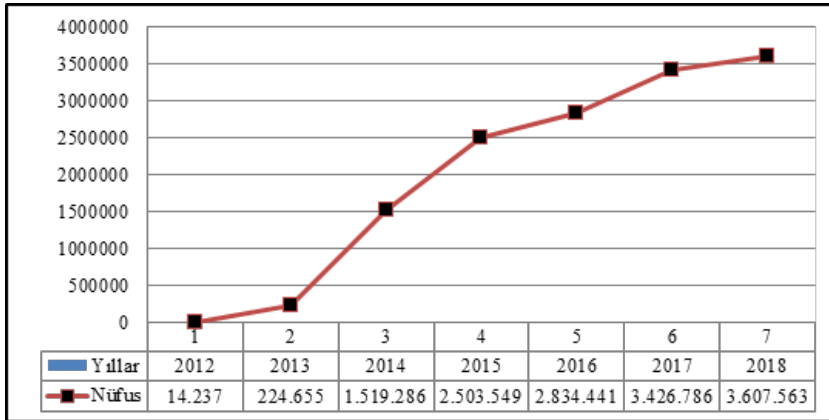
Suriyeli göçmenlerin vatandaşlık konusu, aynı zamanda uyumlarının da önemli bir basamağını oluşturmaktadır. Suriyeli göçmenlerin vatandaşlık ve iskân sorununa değinmeden önce Suriyeli göçmenlerin uyum konusu irdelenecektir. Sosyal bilimler açısından göç; kişileri yeni bir topluluğa götüren nedenler ile açığa çıkan yeni uyum sorunlarıyla karşı karşıya kalınması gibi etmenler yönünden önem kazanmaktadır.

Erdoğan (2015a, s. 20), uyum kavramının yerine toplumsal kabul kavramının kullanılmasını önermiştir. Önerisinin temelinde ise, uyum kavramının, topluma sonradan eklenen grubun asimilasyonu için bir zemin hazırladığını belirtmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ise, uyumun, ne asimilasyon ne de entegrasyon olmadığını, “göçmenle toplumun gönünlülük temelinde birbirlerini anlamalarıyla ortaya çıkan süreç” veya “harmonizasyon” olduğunu, yabancıların “kendi kültürel kimliklerinden vazgeçmek zorunda kalmadan ev sahibi topluma uyum sağlamalarını desteklemek” olduğunu belirtmektedir (GİGM, 2015, s. 25). Uyum, entegrasyon, harmonizasyon ve asimilasyon kelimeleri sosyal bilimler açısından incelendiğinde ise; Türkçede karşılığı uyum veya bütünleşme olan, Fransızca *intégration* kelimesinin Türkçe’ye uyarlanmış hali olan entegrasyon, göçmenlerin kendi etnik kültürlerini devam ettirerek, buldukları toplum ile bütünleşme (Adıgüzel, 2016, s. 163), harmonizasyon kelimesi İngilizce *harmonize* kelimesinin Türkçeye uyarlanmış hali olup, uyum sağlamak anlamına gelmektedir. Türkiye çok kültürlü bir yapıdadır. Çok kültürcülük veya *kültürel mozaik* modelde farklılığa saygı ile grupların birbirini anlaması ve etkileşime girmesi esastır. Burada esas olan ise, grup kimliği farklılıklarının yaşatılmasına imkân veren uyum söz konusudur (Kaya, 2008, s. 157-158). Tekeli (2016, s. 169) de, günümüzde uyumun, “yeni gelen grubun ekonomik ayrıma uğramadan kendi kültürünü yeniden üretebilmesi” olarak tanımlandığını belirtmektedir. Özetle uyum, entegrasyon veya harmonizasyon kelimeleri aynı anlama gelmekte olup, uyum ifadesinin Türkçe olması nedeniyle kullanılmasının daha uygun olacağı değerlendirilmiştir.

rilmektedir. Bununla birlikte, uyum kavramının kullanılmasıyla Suriyeli göçmenlerin asimilasyonu değil, aksine, Türkiye'nin var olan çok kültürlü yapısı sayesinde, Suriyeli göçmenlerin kendi kültürlerini koruyarak Türk toplumuna uyumunun hedeflendiği düşünülmektedir.

Türkiye'de 2012 yılında kayıt altına alınan Suriyeli göçmenin sayısı 14.237 iken, bu sayı her yıl artarak devam etmiş ve 29 Kasım 2018 tarihi itibarıyla Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne kayıt altına alınanların sayısı 3.607.563'e ulaşmıştır. (Tablo 2). Bu sayı Türkiye nüfusunun yaklaşık % 4,46'sını oluşturmaktadır. Türkiye'de kayıt altına alınan Suriyeli göçmenlerin 153.413'ü (% 4,25), AFAD tarafından 8 ilde kurulan 13 Geçici Barınma Merkezinde barınmaktadırlar (AFAD, 2018; "Geçici Koruma", 2018a)

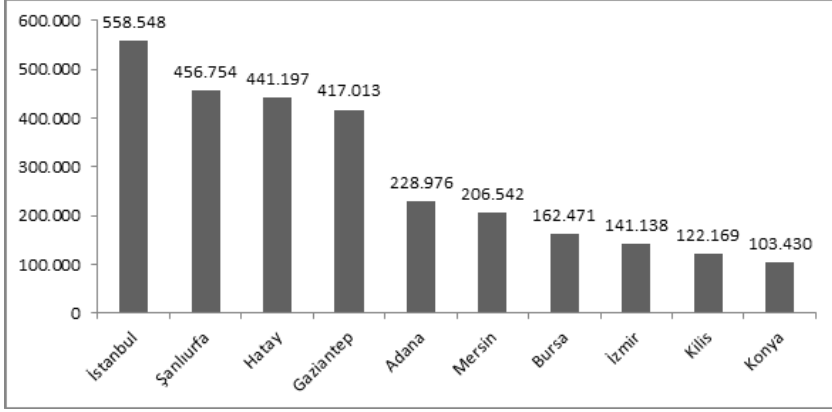
Tablo 2. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak: http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713

Türkiye'de kayıt altına alınan Suriyeli göçmenler 81 ilde de bulunmakta olup, en çok bulunduğu ilk 10 il sırasıyla; İstanbul, Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep, Adana, Mersin, Bursa, İzmir, Kilis ve Konya (Tablo 3); il nüfusuna oranı en fazla olan ilk beş ili ise sırasıyla; % 82,62 ile Kilis, % 28,01 ile Hatay, % 23,00 ile Şanlıurfa, % 20,79 ile Gaziantep, %11,51 ile Mersin ve %11,12 ile Mardin ili oluşturmaktadır ("Geçici Koruma", 2018a).

Tablo 3. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin ilk 10 İle Göre Dağılımı

Kaynak: http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713

Bu istatistiki veriler dikkate alındığında; Hatay, Şanlıurfa, Gaziantep, Mersin ve Kilis her iki yönden de göçten en çok etkilenen illerdir. Geçici barınma merkezlerinde barınan Suriyelilerin en çok bulunduğu iller ise sırasıyla; Şanlıurfa, Adana, Kilis, Kahramanmaraş ve Hatay ili olup, bu illerden Şanlıurfa, Kilis ve Hatay her iki yönden göçten etkilenen illeri oluşturmaktadır. Suriyelilerin iskânında bu illerin konumunun önemi ileriki bölümlerde açıklanacaktır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından açıklanan istatistik verilere göre Türkiye’de kayıt altına alınan Suriyeli göçmenlerin demografik yapıları incelendiğinde; 22 Kasım 2018 tarihli veriler dikkate alındığında Suriyeli göçmenlerin % 54,27’sini erkek, % 45,73’ünü ise kadın nüfus oluşturmaktadır. Suriyeli göçmenlerin; % 47,5’ini (1.710.862 kişi) 0-18 yaş grubu, (% 39,4’ünü 0-14 yaş grubu), % 50,7’sini (1.826.405 kişi) 15-65 yaş grubu oluşturmaktadır. 0-4 yaş grubundaki çocuk sayısının ise 574.308 bine ulaştığı Tablo 4 incelendiğinde görülmektedir. Yaşlı nüfus oranı (65+) ise % 1.85’dir (66.621 kişi). Suriye’de iç karışıklık ve kriz ortamında veya öncesinde yaşanan endişeler neticesinde, 10-14 ve 15-19 yaş grubunu oluşturan Suriyeli çocukların sayısının önceki veya sonraki yaş grubuna göre düşük kaldığı görülmektedir. Türkiye’deki güven ortamı sayesinde Suriyeli göçmenlerin 0-4 yaş ile 5-9 yaş grubunu oluşturan ço-

cukların sayısı yükselerek, 20-24 yaş grubunu oluşturan sayıya ulaşmıştır. 2017 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine göre Türkiye nüfusunun 0-14 yaş grubu oranı % 23,5, çalışma çağındaki 15-64 yaş grubu oranı % 68 ve yaşlı nüfus oranı (65+) ise % 8,5'dir (TÜİK, 2018a). Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin; Türkiye nüfusuna göre yaşlı nüfus oranı daha düşük, 0-14 yaş grubu ile çalışma çağındaki (15-64 yaş) nüfus oranı ise daha yüksektir. Bu bilgiler ışığında görüleceği gibi Suriyeli göçmenlerin 0-14 yaş grubun oranı % 40'a, çocuk yaşta olanların (0-18 yaş) oranı ise % 48'e yaklaşmaktadır. Bu yaş grupları gelecekte faal yani çalışan nüfus grubunu oluşturacak olup, bu durum Türkiye'nin ekonomik ve sosyal politikaları yönünden dikkate alınmalı, uyum süreçlerinde ve yapılacak planlamalarda göz önünde bulundurulmalıdır.

Tablo 4. Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Yaş Gruplarına Göre Nüfus Miktarı

Yaş Grupları	Toplam	Erkek	Kadın
Toplam	3.603.888	1.955.670	1.648.218
0-4	574.308	297.005	277.303
5-9	478.244	246.711	231.533
10-14	369.070	192.488	176.582
15-18	289.240	160.887	128.353
19-24	544.587	319.701	224.886
25-29	338.674	197.201	141.473
30-34	283.681	162.730	120.951
35-39	203.861	113.831	90.030
40-44	145.306	76.100	69.206
45-49	111.331	57.414	53.917
50-54	91.156	46.463	44.693
55-59	62.306	31.107	31.199
60-64	45.503	22.360	23.143
65-69	29.169	14.521	14.648
70-74	16.945	8.044	8.901
75-79	10.048	4.544	5.504
80-84	5.869	2.550	3.319
85-89	3.001	1.322	1.679
90+	1.589	691	898

Kaynak: http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713

Suriye'deki iç karışıklık ve kriz ortamının sürmesi nedeniyle zorunlu göçe maruz kalan, Türkiye'de kayıt altına alınan ve geçici koruma altında bulunan Suriyeli göçmenlerin, belli bir süre daha Türkiye'de kalmaya devam edecekleri öngörülmektedir. Türkiye'de geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli göçmenlerin uyumu hakkında iki önemli araştırma gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ilki olan "Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum" isimli araştırma sonuçları dikkate alınarak, 2014 yılında kayıt altına alınan 1.650.000 Suriyeli göçmenin en az 1 milyonunun Türkiye'de kalıcı olacağı belirtilmiştir (Erdoğan, 2015a, s. 19; Erdoğan, 2015b). "Suriyeliler Barometresi-2017: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi" adlı çalışmada ise, "Suriyelilerin kendi ülkelerine dönmeleri ihtimali artık çok küçük bir ihtimale dönüşmüştür." şeklinde bir sonuç ortaya çıkmış olup, Suriyeli göçmenlerin büyük oranının kalıcı olacağı değerlendirilmiştir (Erdoğan, 2018, s. 174). Bu araştırmaların öngörüsü, Suriyeli göçmenlerin her geçen gün *geçici* olmaktan ziyade daha fazla *kalıcı* olmaya yöneldiğidir. Erdoğan (2016, s. 35) aynı şekilde; "Türkiye'deki Suriyeliler kalıcıdır. Bugün bile savaş bitse, % 70'inden fazlasının Türkiye'de kalmaya devam edeceğini kestirmek mümkündür" ve "Suriyeliler Barometresi-2017: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi" adlı çalışması hakkında kendisi ile yapılan röportajda ise; "Türkiye'deki Suriyelilerin en az yüzde 80'i Türkiye'de kalacak, diğerlerinin kalma ihtimali de gayet yüksek" şeklinde açıklamaları ("Türkiye'de Mülteciler Kaç Kişi?", 2018) dikkate alındığında, Türkiye'de geçici koruma altında bulunan 3,6 milyona yaklaşan Suriyeli göçmenin en az 2,9 milyonunun Türkiye'de kalmaya devam edeceği öngörülmüştür. Türkiye'de kamp dışında yaşayan Suriyeli göçmenlerin oranının % 95,5 olduğu, bunların birçoğunun iş hayatına katıldığı, Türkler ile evlilik yaptığı, çocuklarının birçoğunun eğitim hayatına başladığı dikkate alınır ise aslında bunun ne kadar geçerli olduğu görülmektedir (Adıgüzel, 2016, s. 169).

AFAD tarafından 23 Haziran 2013 - 7 Temmuz 2013 tarihleri arasında geçici barınma merkezlerinde (kamplarda) ve merkez dışında kalan Suriyeli göçmenlerle yapılan çalışmada; Suriyeli göçmenlerin çoğunun Türkiye sınırına yakın kentlerden gelmelerine rağmen (% 36 Halep, % 21 İdlib ve % 11 Rakka), "Suriye'ye geri dönmeyi hiçbir zaman düşünmüyo-

rum” cevabını verenlerin oranının kamplarda % 4,6, kamp dışında kalanlarda ise % 7,7 olduğu tespit edilmiştir (AFAD, 2014, s. 146). Yine AFAD tarafından Aralık 2016 - Ocak 2017 tarihleri arasında yapılan araştırmada; Suriyeli göçmenlerin çoğunun Türkiye sınırına yakın kentlerden gelmelerine rağmen (% 51 Halep, % 11 İdlip, % 7 Hama ve % 6 Razkiye), “Suriye’ye geri dönmeyi hiçbir zaman düşünmüyorum” cevabını verenlerin oranının geçici barınma merkezlerinde % 21,5, merkez dışında kalanlarda ise % 15,6 olduğu tespit edilmiştir (AFAD, 2017, s. 110). Bu sonucun AFAD tarafından 3,5 yıl önce yapılan araştırma sonucu ile kıyaslandığında; “Suriye’ye geri dönmeyi hiçbir zaman düşünmüyorum” cevabını verenlerin oranında geçici barınma merkezlerinde kalanlarda % 16,9, merkez dışında kalanlarda ise % 7,9 artış olduğu görülmektedir. Merkez dışında kalan Suriyeli göçmenlerin “Suriye’ye geri dönmeyi hiçbir zaman düşünmüyorum” oranı, geçici barınma merkezlerinde kalanlardan daha az olduğu görülmekte olup, bu farkın kamp dışında yaşanan ekonomik ve sosyal sorunlardan ve dolayısıyla da uyum sorunlarından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

2015 yılı sonunda İstanbul ili Beyoğlu ilçesinde daha küçük bir grup ile yapılan bir çalışmada; 243 Suriyeli göçmen ile yapılan anket sonucunda, zorunlu göç durumları ortadan kalkarsa ülkelerine dönme isteklerini tespit etmek amacıyla sorulan soruya, Suriyeli göçmenlerin % 68’i dönmek istediğini belirtmiştir (Doğan ve Karakuyu, 2016, s. 331). Bunun yanında, AFAD tarafından Aralık 2016 - Ocak 2017 tarihleri arasında yukarıda belirtilen araştırma sonucunda kamp içindeki Suriyelilerin yaklaşık % 70’i ve kamp dışındaki Suriyelilerin de % 71’i Suriye’de veya yaşadığı şehirlerde karışıklıklar düzeldiği zaman ile yönetim/rejim değişikliği gerçekleştiği zaman Suriye’ye dönmeyi düşündüğünü belirtmişlerdir (AFAD, 2017, s. 110). “Suriyeliler Barometresi-2017: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi” adlı son araştırmada ise benzer şekilde “Suriye’de savaş biter ve iyi bir yönetim olursa dönerim” diyenlerin oranı % 61,1, “Suriye’de savaş biterse, iyi bir yönetim oluşmasa da dönerim” oranı % 12,6, toplamda ise % 73,7 olarak gerçekleşmiştir. Erdoğan (2018, s. 140) bu sonuçların şaşırtıcı ama gerçekçi bir seçenek olmadığını, aslında sonucun bu grubu oluşturan Suriyelilerin Türkiye’de isteyerek veya istemeden kalmaya kararlı olduklarını gösterdiğini belirtmiştir. Dünya’da yaşanmış kitlesel göç

hareketlerinde kısa bir sürede geriye dönüş gerçekleşmezse, gelenlerin kalıcılığı artmaktadır (Erdoğan (2015b, s. 343). Etkilenmiş kitlelerin sorulara verdikleri cevaplar, bazen korkudan bazen de soruyu soran kişiden duyulan kuşkudan dolayı farklı sonuçlara varabilmektedir. Ama her şeye rağmen olaya tersten dahi bakıldığında, Suriyeli göçmenlerin % 30'lar civarında olan bir kesiminin şimdilik Türkiye'de kalmayı istedikleridir. Bu oranın uyum süreci ve vatandaşlık imkânının etkisiyle yıllar içerisinde artacağı da bir gerçektir.

Ülkelerindeki çatışma ortamından kaçarak Türkiye'ye zorunlu göç ile gelen Suriyeli göçmenlerin, kültürel uyumu ve normalleşmeleri kapsamında; Türkiye'de Türkçe eğitim, psiko-sosyal destek hizmetlerinin yanında, bilgilendirme faaliyetleri, meslek edindirme ve hobi kursları ve eğitim çalışmaları yapılmaktadır. Geçici koruma altındaki Suriyeli göçmenlere sağlanacak hizmetler Geçici Koruma yönetmeliğinde; eğitim, sağlık, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler, tercümanlık ve benzeri hizmetler olarak belirtilmiştir⁷.

Yabancı çocukların eğitim sorununun yönetimi açısından Milli Eğitim Bakanlığınca, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğüne bağlı Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı oluşturulmuştur. Türkiye'de nüfusu 3,6 milyona ulaşan Suriyeli göçmenden yaklaşık 1.047.536'sını okul çağındaki (5-17 yaş) çocuklar oluşturmaktadır. 2017-2018 eğitim ve öğretim yılında resmi okula kayıtlı 529.753 (475.152 geçici koruma altındaki Suriyeli ve 54.601 Iraklı), geçici eğitim merkezlerinde 108.604, açık okullarda ise 16.718 olmak üzere, toplam 655.075 Suriyeli çocuk (322.525 kız, 332.550 erkek) eğitim görmektedir. Okul çağındaki çocukların % 62,53'ü eğitim almaktadır (MEB, 2018). Suriyelilerin uyum sürecini kolaylaştıracak en etkin çözümlerden birisi de başta lise ve ortaokul seviyesi olmak üzere Suriyeli çocukların okula gitme oranının daha da yükseltilmesidir.

Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Göç Sağlığı Hizmetleri Daire Başkanlığı tarafından, Suriyelilere birinci basamak sağlık hizmetlerini daha kaliteli ve etkin sunmak amacıyla, 2016 yılından bu yana Avrupa Birliği hibe fonları ile Göçmen Sağlığı Merkezleri oluşturu-

7 Geçici Koruma Yönetmeliği, md. 26-31.

rulmaya başlanmıştır. Türkiye’de kayıtlı tüm Suriyeli göçmenlere sağlık hizmetleri ve kullanılan ilaçlar Sağlık Bakanlığı işbirliği ile ücretsiz olarak karşılanmaktadır. 30 Eylül 2017 tarihine kadar Suriye ve Iraklı göçmenler; 1.112.058 ameliyat geçirmiş, 1.326.849 hastaneye yatış yapmış ve 31.449.800 poliklinik hizmeti almıştır (Erdoğan, 2018, s. 38). Türkiye’de yaklaşık 350 bin Suriyeli çocuğun doğumu gerçekleştirilmiştir (“Türkiye’de 7 yılda 350 bin Suriyeli çocuk doğdu”, 2018).

Türkiye’de bulunan yabancıların çalışma esasları, 27/02/2003 tarihli ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun (Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun, 2003) ile belirlenmişken, 28/07/2016 tarihli ve 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu (UİK) (Uluslararası İş Gücü Kanunu, 2016) ile söz konusu kanun yürürlükten kaldırılmış olup, yabancıların düzensiz çalışmalarını önleyecek tedbirler bu kanunda yeniden düzenlenmiştir. Ayrıca, Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin çalışma esasları, ilgili Kanun ve 11/01/2016 tarihli ve 2016/8375 sayılı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik (Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, 2016) ile yürütülmektedir. Çalışma izni verilen Suriyeli göçmenlerin sayısı 10 bin civarındadır. Ama Türkiye’de 800 bin ile 1 milyon arasında kayıt dışı çalışan Suriyeli göçmen bulunduğu tahmin edilmektedir. Türkiye’de Türk vatandaşları arasında, Şubat 2018 itibarıyla % 32,2 olan kayıt dışı çalışma oranı bunda en önemli etken olmaktadır (Erdoğan, 2018, s. 33; TÜİK, 2018b). Kayıt dışı çalışma uyumu etkileyen önemli bir unsur olarak dikkat çekmektedir. Bu yönetmeliğin etkisi ve Suriyeli göçmenlerin çalışma imkânlarının artması ile birlikte, ileride Suriyeli göçmenlerin gelirleri artacak, çocuklarını okula yollamalarına yardımcı olacak, çocuk işçiliği ve erken evlilikler önlenecek, kadınların güçlendirilmesiyle toplumsal cinsiyet temelli şiddetin azalmasına zemin hazırlayacak, sosyal gerilim riskleri azalacak, kendi kendine yeterlilikleri artacak ve Türk toplumu üzerindeki olumsuz etkileri hafifleyecek, Türkiye ekonomisine ve sosyal uyuma katkıda bulunacak, en önemlisi de birçok masum çocuğun ölmesine neden olan düzensiz göç ile AB ülkelerine geçişleri azaltılabilecektir (*Türkiye Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı*, 2018, s. 84).

Geçici koruma kapsamındaki Suriyeli göçmenlerin; iş hayatına, eğitime dâhil olmasının ve buldukları ülke ile uyum sağlamalarının, ülkelerine geri dönme isteğini azaltacağı şeklindeki ABD görüşü ile geçici korunanların kalış süreleri boyunca toplumdaki izole edilmiş biçimde kamplarda tutulmasının geri dönüşü hızlandırmayacağını, bulunduğu ülkede verimli zaman geçiren bir sığınmacının ekonomik, sosyal ve zihinsel olarak kendi ülkesine dönüş ve orayı yeniden kalkındırma amacına daha iyi hazırlanacağı, sığınmacıların çalışma hayatına erişiminin sağlanmasının da bulunduğu ülkenin yükünü azaltacağı şeklindeki AB üyesi devletlerin görüşü mevcuttur (Eren, 2016, s. 130). Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin % 95,5’inin kamp dışında yaşıyor olması, Geçici Koruma Yönetmeliğinde belirtilen imkânların sağlanıyor olması, Türkiye’nin AB üyesi ülkelerin görüşünü benimsediğini bize göstermektedir. Suriyeli göçmenlerin Türkiye’ye uyumunda, Türkçeyi öğrenmiş ve eğitim sistemine dâhil edilmiş olmaları pek çok sorunu ortadan kaldıracaktır. Suriye’deki iç savaşın ortadan kalkması ve geçici korumanın sonlandırılması durumunda, Suriyeli göçmenlerin ülkelerine eğitilmiş kişiler olarak geri dönmeleri, ülkelerinin yeniden gelişimine ve kalkınmasına katkıda bulunmaları imkânı doğacaktır.

Uluslararası Kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri, Suriyeliler ile göçer maruz kalan ülkelere yardımlara başlamışlardır. 2017-2018 Türkiye Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planında; Türkiye’nin dünyadaki en fazla sayıda mülteciye ev sahipliği yapan ülke olduğu belirtilmekte ve 3,5 milyar ABD Dolarından fazla yeni fon çağrısında bulunarak, 2,45 milyonu ev sahibi topluluklarla birlikte yaşayan, yaklaşık 300.000’i ise Geçici Barınma Merkezlerinde yaşayan toplamda 2,8 milyon Suriyeliye ve krizden etkilenmiş olan Türkiye’deki 1,8 milyon kişiye yardım ulaştırmayı hedeflemektedir (“Birleşmiş Milletler ve ortakları”, 2018). Bu plandan da anlaşılacağı gibi, uluslararası kuruluşlar ile sivil toplum örgütleri Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin uyumu için gerekli fonu iki yönlü olarak karşılamayı hedeflemektedirler.

Gönüllü ve zorunlu olarak uluslararası göç hareketlerine katılmış etnik grupların oluşturdukları *diaspora* veya kopuntu ise; “anayurdu ile duygusal ve maddi bağları sürdüren bir azınlık göçmen grubu” ifade et-

mektedir (Abadan-Unat, 2002, s. 269). Suriyeli göçmenlerin diaspora veya kopuntu şeklinde gruplaşmaları Türkiye'ye uyumlarını güçlendirecek bir durum yaratabilecektir. Türkiye'de bulunan Suriyeli göçmenler hakkında toplumun bakışında önemli olan bir husus olan ve Suriyelilerin uyumunu etkileyen Suriyeli göçmenlerin genellikle sokaklarda dilencilik yapıyor olmaları konusu ile suç işleme potansiyelleri hakkında bir araştırma yapılmaya ihtiyaç duyulmaktadır (Erdoğan, 2015a, s. 329). Aslında sanıldığından aksine “Suriyelilerin 2014 ila 2017 yılları arasında toplam asayiş suçları içerisindeki yıllık ortalama oranı yüzde 1,32” ile çok düşük seviyede olduğu bilinmektedir (Boztepe, 2018). Toplumun Suriyeli göçmenlere bakışını olumsuz etkileyen ve uyumlarını zorlaştıran bu gibi asayiş olaylarında toplum doğru olarak bilgilendirilmelidir. Bununla birlikte, insan taciri fırsatçıların, özellikle Suriyeli kadın ve refakatsiz çocukların insan ticareti mağduru olarak kullanılabilmesi de dikkate alınmalıdır.

Erdoğan (2016, s. 35; 2018, s. 173), Türkiye'deki idari yapının Suriyeli göçmenlerin kalıcılığı düşünüldüğünde yetersiz kalacağını, bunun için bir bakanlık ya da güçlü bir müsteşarlık yapılanması gerektiğini önermiştir. Ayrıca yerel yönetimlerin yetki, kapasite ve kaynaklarının artırılması gerektiğini belirtmiştir. Türkiye'de göçü sağlıklı ve planlı bir şekilde yönetmek maksadıyla, Göç ve Uyum Bakanlığına ihtiyaç duyulmaktadır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Göç Politikaları Kurulunda devam eden Uyum Stratejileri (2018-2023) çalışmalarının biran önce tamamlanıp, planlı ve bütüncül bir yaklaşımla uygulamalara başlanmalıdır (“Göç ve Uyum Raporu”, 2018, s. 254). Suriyeli göçmenlerin uyumunda; yerel yönetimler tarafından sunulan hizmetlere Suriyeli göçmenlerin dâhil edilmesi, mevcut hizmet türlerinin Suriyeli göçmenlere açılması, Suriyeli göçmenlere yönelik özel hizmetlerin (Türkçe dil kursu, şehrin tarihi ve kültürü hakkında kurslar, yabancıların hakları ile ilgili kurslar vb.) gerçekleştirilmesinin önemli bir katkısı olacaktır (Maoudov, 2015, s. 61-63). Yerel uyumun önemli olduğu vurgusuyla, yerel yönetimlere özel yetkiler verilmesi ve bu maksatla kaynakların da aktarılması çok önemlidir (Erdoğan, 2018, s. 173). Suriyeli göçmenlerin uyumu, onların Türk vatandaşlığına geçişlerinde yaşanacak muhtemel olumsuz hususların yaşanmasını da en aza indirecektir.

SURİYELİ GÖÇMENLERİN VATANDAŞLIK SORUNU

Vatandaşlık kavramının; hukuki, siyasi ve kültürel boyutu bulunmaktadır. Vatandaşlık araştırmaları; sosyoloji, tarih, kültür, siyaset bilimi vb. inter-disipliner bir anlayışla sürdürülmekte olan sosyal bilimlerin en çok ilgilendiği araştırma alanından biridir. Sosyolojik açıdan vatandaşlığı Turner (1993), “bir kişiyi toplumun yetkin bir parçası olarak tanımlayan ve bunun sonucunda kaynakların kişilere ve sosyal gruplara akışını şekillendiren bir dizi (hukuki, siyasi, ekonomik ve kültürel) uygulama”, Uğurlu (2011, s. 154) ise, “belli bir vatana ait olma ve o vatanın ortak değer, yasal düzenlemeler, örf vb. toplumsal düzenlemelerine uyma davranışı” olarak tanımlamıştır. TBMM Araştırma Merkezinin yaptığı çalışmada; ABD ve bazı AB üyesi ülkelerin anayasalarında “genel olarak, vatandaşlık tanımında soy bağının (*ius sanguinis*) doğum yerine (*ius soli*) kıyasla daha sık kullanılan bir ölçüt olduğu tespit edilmiştir” (Temelat, 2011). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası; “Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür. Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür. Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.” (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982) şeklinde tanımlamasıyla Türk vatandaşlığının soy bağına dayalı olduğunu ve belli şartlarla kazanıldığını belirtmiştir. Anayasa’da belirtilen bu durum 5901 sayılı TVK’nın 7’inci maddesinde, “Türkiye içinde veya dışında Türk vatandaşı ana veya babadan evlilik birliği içinde doğan çocuk Türk vatandaşıdır.” şeklinde düzenlenmiştir.

Günümüzde Suriyeli göçmenlere vatandaşlık verilmesi konusu çok sık gündeme gelmekte ve tartışılmaktadır. Belli bir sayıda Suriyeliye vatandaşlık verildiği ve bunların genelde Türk kökenli olduğu bilinmektedir (Gülyaşar, 2017, s. 686). TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu bünyesinde oluşturulan Mülteci Hakları Alt Komisyonun hazırladığı Göç ve Uyum adlı raporda ise; yaklaşık 30.000 Suriyelinin vatandaşlığa geçtiği ve bunlardan 10.000 kadarının 5901 sayılı TVK’nın 7’inci maddesine göre Türk vatandaşı ana veya babadan evlilik birliği içinde doğan çocuk olması nedeniyle vatandaşlık aldığı, “Suriyeliler Barometresi-2017: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi” adlı çalışmada ise, Kasım 2017 itibarıyla 38 bin Suriyelinin vatandaşlığa geçtiği belirtilmiştir (Erdoğan, 2018,

s. 159; “Göç ve Uyum Raporu, 2018, s. 265). Bu sayı son olarak 60 bin kişiye ulaşmıştır (Özbey, 2018). “Göç ve Uyum” adlı raporda, Türkiye’de 3,4 milyon Suriyelinin vatandaşlığa alınması gibi bir durumun söz konusu olmadığı, geçici koruma kapsamındaki Suriyeli göçmenlerin sadece % 1’inin vatandaşlık aldığı, çok önemli bir kısma vatandaşlık verildiği haberlerinin şehir efsanesi olduğu, Türkiye’de doğmuş 276.158 Suriyeli çocuğun vatansız statüsünde kalmasının, kayıp nesil sonucunu doğuracağı ve bu çocuklara vatandaşlık verilmesi konusunda etki analizini içeren bir çalışma yapılmasına müteakip, mevzuat düzenlemesine gidilebileceği vurgulanmıştır (“Göç ve Uyum Raporu”, 2018, s. 265). Türkiye’de doğmak Türk vatandaşlığını kazandırmaz. Ancak Türkiye’de doğan çocuğun ana veya babası vatansız olması durumunda çocuk Türk vatandaşlığını kazanabilir. 5901 sayılı TVK’nın 8’inci maddesi; “Türkiye’de doğan ve yabancı ana ve babasından dolayı doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamayan çocuk, doğumdan itibaren Türk vatandaşdır.” hükmü gereğince “Örneğin, Suriye ordusuna karşı savaşmaları sebebiyle Suriye vatandaşlığından atılan ve böylece vatansız hale gelen ana ve babanın Türkiye’de doğan çocuğuna Türk vatandaşlığı verilebilecektir” (Ekşi, 2015b, s. 198-199).

Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyelilere vatandaşlık verilmesi hususunun, iki tarafın bakış açısını sunan bir çalışmada konuya farklı yaklaşıldığı görülmüştür: “Genel anlamda yapılan görüşmelerde ve daha önce yapılmış çalışmalarda değinildiği kadarıyla Suriyelilerin çoğunlukla vatandaşlık isteminin olduğu görülebilirken, Türklerin de tam tersi şekilde genellikle vatandaşlık verilmesine karşı çıktığı görülmektedir” (Gülyaşar, 2017, s. 688). Yeni bir çalışmada ise, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HUGO) ile İltica ve Göç Araştırması Merkezi (İGAM) ortaklığında yürütülen, Açık Toplum Vakfı tarafından desteklenen “Suriyeliler Barometresi-2017: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi” adlı çalışmada; Suriyelilerin % 68,6’sının vatandaşlık almak istedikleri, Türk vatandaşlarının ise % 72,8’inin Suriyelilerin vatandaşlığa alınmamasını istedikleri görülmüştür (Erdoğan, 2018, s. 81-83). Yukarıda belirtilen raporlar ile yapılan çalışmada görüleceği gibi, halen tartışılan, araştırmalara konu olan Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin va-

tandaşlık konusunun ileride de araştırmalara konu olacağı ve tartışmaların devam edeceği görülmektedir.

Yabancıların Türk vatandaşlığını kazanma şartları ile geçici koruma kapsamındaki yabancılara sunulacak çözümler bu bölümde tartışılacaktır. BMMYK koruma statüsünü sona erdirildiğinde geçici koruma altındaki göçmenlere sunulacak kalıcı çözümleri; menşe (kendi) ülkesine *gönüllü dönüş* (voluntary return), üçüncü bir ülkeye yerleşme (resettlement), mülteci statüsü veya başka bir uluslararası koruma statüsüne geçiş, ikamet ya da çalışma gibi bir yabancılık statüsüne geçiş ve kabul ülkesinin vatandaşlığının verilmesi (naturalization) olarak belirtmektedir (Eren, 2016, s. 132). Geçici Koruma Yönetmeliğinin 11'inci maddesinde belirtilen çözümler ise; geçici korunanların ülkelerine geri dönmesi, geçici korunanlara koşullarını taşıdıkları statünün toplu olarak verilmesi ya da uluslararası koruma başvurusunda bulunanların başvurularının bireysel olarak değerlendirilmesi, kanun kapsamında belirlenecek koşullarda Türkiye'de kalmalarına izin verilmesidir. Belirtilen bu iki farklı çözüm önerilerindeki tek fark vatandaşlığın verilmesidir.

Türkiye'de; 3,6 milyona ulaşan geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli göçmen, sadece 2018 yılında yakalanan ve bir kısmı ülkesine geri gönderilen 247.227 düzensiz göçmen (Afganistan, Irak, İran, Somali vd.), ikamet izni ile kalan 808.870 düzenli göçmen bulunmaktadır. 2010 ile 2017 yılları arasında uluslararası koruma başvurusunda bulunan 363.772 mülteci ("Geçici Koruma", 2018a; "İkamet İzinleri", 2018e; "Uluslararası Koruma", 2018d), BMMYK'ya kayıtlı 368.230 mülteci bulunmakta olup, Türkiye'deki mülteciler için 2018 yılında üçüncü ülkeye sunulan sayı ise sadece 13.658 kişidir. Dünya'da tüm mültecilerin % 1'inden azı üçüncü ülkeye yerleştirilebilmektedirler (UNHCR, 2018b, c, ç). İleride Suriyeli göçmenlere toplu veya bireysel olarak uluslararası koruma (şartlı mülteci) verilmesi durumunda, sayıca çok yüksek olan bu rakamların Suriyeli göçmenlerin üçüncü ülkeye yerleştirilmesi noktasında sorunu çözecek mahiyette olmayacağı aşikârdır (*Uluslararası Kitleli Göçler*, 2016).

Geçici Koruma Yönetmeliğinin 25'inci maddesi göre:

Geçici koruma kimlik belgesi, Türkiye'de kalış hakkı sağlar. Ancak bu belge Kanunda düzenlenen ikamet izni veya ikamet izni yerine geçen belgele-

re eşdeğer sayılmaz, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanımaz, süresi ikamet izni toplamında dikkate alınmaz ve sahibine Türk vatandaşlığına başvuru hakkı sağlamaz.

Söz konusu madde Suriyeli göçmenlerin Türk vatandaşlığına başvuru hakkını engelleyici bir düzenleme olarak yer almaktadır. 5901 sayılı TVK'nın 11'inci maddesine göre yetkili makam tarafından Türk vatandaşlığının kazanılması için başvuru için istenen şartlardan biri olan “başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye’de kesintisiz beş yıl ikamet etmek” şartı, Suriyeli göçmenler Türkiye’de beş yıl ikamet etseler dahi kendilerine verilen geçici koruma kimlik belgesinin süresinin ikamet izni toplamında dikkate alınmaması nedeniyle, Suriyeli göçmenler için geçerli olmamaktadır.

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kazanılmasında 5901 sayılı TVK'nın 11'inci maddesinde belirtilen beş yıl ikamet etme şartı bulunmaması nedeniyle, Suriyeli göçmenlerin evlenme yoluyla vatandaşlık kazanması, 5901 sayılı TVK'nın 16'ncı maddesinde belirtilen, “Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden” ve istenen şartların tümünün sağlanmış olması durumunda gerçekleşebilmektedir (Ekşi, 2015b, s. 198-199).

Suriyeli göçmenlere, ayrıca, 5901 sayılı TVK'nın “Türk vatandaşlığının kazanılmasında istisnai haller” başlıklı 12'nci maddesinin a fıkrası gereği; “Türkiye’ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel, sanatsal alanlarda hizmeti geçenler” ile d fıkrası gereği “göçmen olarak kabul edilen kişilere” Cumhurbaşkanı kararı ile vatandaşlık verilebilmektedir. Suriyeli göçmenlerden bir kısmının; “Türk soylu ve Türk kültürüne ait olmalarından” dolayı önce iskânlı veya serbest göçmen kabul edilebilme, sonra da 5901 sayılı TVK'nın yukarıda belirtilen maddesi gereği T.C vatandaşlığına geçme imkânı bulunmaktadır. Buran (2017, s. 121), yukarıda belirtilen şartlar nedeni ile 100 bin ile 300 bin arasında Suriyelinin Türk vatandaşlığının gerçekleştirebileceğini belirtmiştir.

Ayrıca 5901 sayılı TVK'nın 12'nci maddesinin “Türk vatandaşlığının kazanılmasında istisnai haller” c fıkrasına göre “vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler” kapsamında değerlendirilecek olan Suriyeli göçmenler, milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek

bir halleri bulunmamak şartı ve talepte bulunmaları koşuluyla Cumhurbaşkanlığı kararı ile vatandaşlık kazanabilirler. Bu durumda 5901 sayılı TVK'nın 11'inci maddesinde belirtilen beş yıl ikamet etme gibi şartı aranmamaktadır (Ekşi, 2015b, s. 200-201). Bu kapsamda başvuruda bulunan Suriyeli göçmenlerin istisnai hallerden sayılan vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler kapsamında olması ve mili güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmaması halinde Cumhurbaşkanlığı kararı ile vatandaşlığa geçme ihtimali bulunmaktadır. Bilindiği kadarıyla bu şekilde vatandaşlığa geçen geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli göçmen bulunmamaktadır.

5901 sayılı TVK'nın 12'nci maddesinin "Türk vatandaşlığının kazanılmasında istisnai haller" b fıkrasına göre ise; 6458 sayılı YUKK'un 31'inci maddesinin birinci fıkrasına eklenen (j) bendinde sayılan, "Türkiye'de çalışmayan ancak Cumhurbaşkanınca belirlenecek kapsam ve tutarda yatırım yapacaklar ile bunların yabancı eşi, kendisinin ve eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuğu" şartı taşıyıp da kısa dönem ikamet izni alanlar ile Turkuaz Kart sahiplerine de Türk vatandaşlığını kazanabilme imkânı verilmiştir. Türkiye'ye önemli miktarda yatırım yapan yabancılar istisnai yoldan Türk vatandaşlığını kazanabilecektir. Türkiye'deki Suriyeliler geçici koruma kimlik belgesi ile ülkede kaldıklarından dolayı belirtilen maddenin (j) fıkrası kapsamına girmemektedirler. 6735 sayılı UİK'nın 3/1-ğ maddesinde Turkuaz Kart; "Yabancıya, Türkiye'de süresiz çalışma hakkı, mevzuat hükümlerine göre eş ve bakmakla yükümlü olduğu çocuklarına ise ikamet hakkı veren belge" olarak tanımlanmış olup, 6735 sayılı UİK'nın 11/1'inci maddesine göre; Turkuaz Kartın, "eğitim düzeyi, mesleki deneyimi, bilim ve teknolojiye katkısı, Türkiye'deki faaliyetinin veya yatırımının ülke ekonomisine ve istihdama etkisi" uygun görülen yabancılara verileceği düzenlenmiştir. Ancak aynı maddenin son fıkrası (6'ncı fıkrası) ile geçici koruma sağlanan yabancılara Turkuaz Kart verilemeyeceği hükme bağlamıştır. Suriyeli göçmenlerin bu fıkra doğrultusunda vatandaşlığa geçme imkânı bulunmamaktadır.

Ancak, 6735 sayılı UİK'nın 11'inci maddesinin son fıkrası (6'ncı fıkrası) ile Geçici Koruma Yönetmeliğinin 25'inci maddesinin son cümlesi olan; "Ancak bu belge Kanunda düzenlenen ikamet izni veya ikamet izni

yerine geçen belgelere eşdeğer sayılmaz, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanımaz, süresi ikamet izni toplamında dikkate alınmaz ve sahibine Türk vatandaşlığına başvuru hakkı sağlamaz” ifadesinin çıkarılması durumunda; ülkesinden zorunlu olarak göç etmiş, eğitim düzeyi yüksek, mesleki yönden yetenekli ve kalifiye iş gücü olabilecek Suriyeli göçmenlerin AB ülkelerine veya gelişmiş ülkelere gitmeleri yerine, onlardan ülkemizde faydalanma imkânı olabilecektir (Tütüncübaşı, 2017, s. 159). TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu bünyesinde oluşturulan Mülteci Hakları Alt Komisyonun hazırladığı raporda da bu konu; “özellikle Almanya vasıflı mültecilere ikincil koruma başta olmak üzere daimi statü ve vatandaşlık verme konusunda açık davrandığı için 267.500’den fazla vasıflı Suriyelinin Almanya’ya kabul edilip daha doğusu devşirilip yaşama karıştığı Avrupa İstatistik Ofisi/Eurostat rakamlarından anlaşılmaktadır” şeklinde belirtilmiştir (*Göç ve Uyum Raporu*, 2018: 265).

Erdoğan (2018, s. 159), Temmuz 2017 tarihinden itibaren Suriyeliler içinde vatandaşlığa alınması amacıyla yapılan bir çalışmada, Suriyeliler içinde *nitelikli* ve Türkiye’ye katkısı olan kişilerin yetersizliği nedeniyle yaklaşık 12 bin civarında Suriyelinin aileleri ile birlikte ise toplam 50 bin civarında Suriyelinin tespit edilebildiğini, bu tespit edilenlerin ise, kendilerine verilen avantajları veya üçüncü bir ülkeye gitme ihtimalini kaybetmemek için vatandaşlığı istemeyebileceklerini belirtmiştir. Yine benzer şekilde; “vatandaşlık için öncelikle toplumsal uyumun, ekonomik uyumun, mekânsal uyumun sağlanması ve en önemlisi toplumun siyasi otorite tarafından buna hazırlanması gerekmektedir” şeklinde öneride bulunmuştur (Erdoğan, 2018, s. 174).

Bir önceki bölümde açıklamaya çalıştığım uyum çalışmalarının, hazırlıkları devam eden Uyum Stratejileri (2018-2023) raporu doğrultusunda planlı ve bütüncül bir şekilde gerçekleştirilmesi, Suriyelilerin vatandaşlığa alınması noktasında önemli bir rol oynayacaktır.

GÖÇMENLERİN İSKÂNİ VE İSKÂN KANUNLARI

Osmanlı İmparatorluğu dönemi ile Türkiye Cumhuriyeti döneminde göçmenlerin yerleştirilmesindeki örgütlenme ile iskânın yasal süreci bu bölümde kısaca açıklanacaktır. Bu bölüm ile Osmanlı'dan günümüze iskân sürecinin nasıl işlediğini değerlendirmek ve bu çerçevede Türkiye'de bulunan geçici koruma kapsamındaki Suriyeli göçmenlerin muhtemel iskân durumunda yapılması gereken süreci tartışmak amaçlanmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu, Kırım Harbi'nden sonra göç politikası izlemeye başlamış, öncesinde göçler izne tabi iken 9 Mart 1859 tarihinden itibaren ise serbest hale getirilmiş, Osmanlı Padişahı ve Halifesine bağlılık yemini edenlerin İmparatorluğa gelmelerine müsaade edilmiştir (Tekeli, 2016, s. 47). 19. yüzyılın ikinci yarısında Kafkasya ve Rume- li'den 2.500.000 göçmen, o zamanki Osmanlı İmparatorluğu topraklarına gelmiş ve iskân edilmişlerdir. Öncesinde göçmenlerin iskânı ve ihtiyaçlarının karşılanması hizmeti Kırım Harbi'nden sonra 1854 yılında kurulan Şehremaneti İdaresi (Büyükşehir Belediyesi) ile yerel yönetimlerin görevleri arasında iken (Kale, 2015, s. 159), Osmanlı Hükümetinin ve aynı zamanda Dünya'da da kurulan ilk göç komisyonu olan *İdâre-i Umûmiye-i Muhâcirîn Komisyonu*, Sadık Paşa Başkanlığında 5 Ocak 1860'da kurulmuştur. Komisyon birçok birime ayrılmış olup, bu birimlerden en önemlisi ise İskân-ı *Muhâcirîn* şubesidir. 1870'lerde göç azalmaya başlayınca bu komisyon kaldırılmış ve görevleri Dâhiliye Nezareti'ne (İçişleri Bakanlığı) bağlı *Muhâcirîn İdaresi*'ne devredilmiştir (Erkan, 2001, s. 171; Karpat, 2001, s. 91). 1877 yılında Balkanlar ve Kafkasya'dan başlayan ikinci göç dalgasıyla komisyon yeniden kurulmuştur. Bu sefer önceki göç esnasında karşılaşılan sıkıntıların yaşanmaması için ayrı bir komisyon olan *İane Komisyonu* (Yardım Komisyonu) kurulmuştur. Bu komisyonun görevi, göçmenlerin sağlık ve yiyecek ihtiyaçlarını karşılamak ve onların geçimlerini sağlayacak iş temin etmek olmuştur (Karpat, 2001, s. 91).

1877 yılında Muhâcirîn Komisyonu tekrar kurulduğunda bir talimatname ile vali, mutasarrıf ve iskân memurları için ayrı bir talimat hazırlanmıştır. Bu talimatların en dikkat çekici olanları; iskâna kadar göçmenlerin yerli halk tarafından misafir edilmesi, halkın yardımı ile evlerinin inşa

edilmesi, verilecek arazilerin sulu ve ormanlıklara yakın yerlerde olması, verimliliğine göre 20-60 dönüm arazi verilmesi, her evin inşası için 250 kuruş tahsis edilmesi, her haneye bir çift öküz ve araba verilerek, 5-10 kile de tohumluk verilmesidir (Dündar, 2002, s. 58-59; Yılmazel, 2000, s. 46-47). Ayrıca göçmenlere yerleştikleri toprakları gösteren tapu belgesi ile *Mürur Tezkeresi* verilmiştir. Bu tezkere ayrıca onların başka bir bölgeye gitmesi ve bölgeden başkaları tarafından çıkarılmalarını önlemek hedeflenmiştir. Balkan savaşı sonrasında gerçekleşen büyük sayıda göçler neticesinde; 30 Nisan 1913'te *İskân-ı Muhâcirîn Nizâm-nâmesi* ve 1914 yılında ise *Aşâir ve Muhâcirîn Müdiriyet-i Umumiyesi* kurulmuştur (Tekeli, 2016).

Osmanlı İmparatorluğu'nda; 19. yüzyılda savaşlar, kıtlık, hastalık, ayanların kaldırılması, vakıfların merkezileştirilmesi ve Müslümanlar için zorunlu olan uzun askerlik yüzünden net bir nüfus kaybı yaşanmış ve bu yüzden toprak işlenememiştir (Karpat, 2002, s. 90-91). Bu nedenle İmparatorluk tarım ailelerine ihtiyaç duymuştur. Bu amaçla, Kafkas göçmenlerin; Çukurova, Birecik, Rakka gibi verimli bölgelere yerleştirilmesi ve bu bölgelerde tarım faaliyetlerin artırılması hedeflenmiştir (Yılmazel, 2000, s. 31). İlk aşamada göçmenlerin Doğu Anadolu'ya iskânı düşünülmüş ama Rusya'nın buna karşı çıkması ve İngiltere'nin bunu desteklemesi ile bundan vazgeçilmiştir (Erkan, 2001: 172).

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından sonra; önce 31/05/1926 tarihli ve 885 sayılı İskân Kanunu (İskân Kanunu, 1926), sonrasında ise Türkiye'ye gelen göçmenlerin iskânı için 21/06/1934 tarihli ve 2510 sayılı İskân kanunu çıkarılmış, kanunun uygulanmasında sorumlu olan İskân Umum Müdürlüğü, 21/10/1935 tarihli ve 2849 sayılı yasayla Dâhiliye Vekâletinden (İçişleri Bakanlığı) ayrılarak *Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâletine* (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına⁸) bağlanmıştır. 2510 sayılı İskân kanunu ile Türkiye'ye gelmek isteyen veya gelen göçmenlerden "Türk Soyundan ve Türk kültürüne bağlı olanlar" İçişleri Bakanlığının emri ile

8 Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına verilen yetkiler, 6 Mart 1985 tarihli ve 3161 sayılı Kanun ile Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanlığına, 19/09/2006 tarihli ve 5543 sayılı İskan Kanunu ile Bayındırlık ve İskan Bakanlığına, 29/06/2011 tarihli ve 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığına devredilmiştir.

ülkeye kabul edilmişlerdir. Bunlardan iskân yardımı isteyenler devletin gösterdiği alanlara yerleşmişlerdir. Türk soylu olmayanlar ise devletin göstereceği yerde kalmak ve bu yeri değiştirmemek zorunda kalmışlardır.

1923-1970 döneminde ülkemize gelen 1.204.205 göçmenden 889.042'si hakkında mevcut bilgilerden derlenen bir çalışmada; göçmenlerin geldikleri ilk dört ülkenin; Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya olduğu, göçmenlerin çoğunluğunun (% 58) Marmara Bölgesi'ne yerleştirildikleri, göçmenlerin yerleştirilmelerinde doğal coğrafi faktörlerden olan iklim ve toprak koşullarına benzeyen yerleri tercih etmelerinin neden olduğu, ayrıca güvenlik ihtiyacının da etkisi olduğu tespit edilmiştir. 1951-1967 yılları arasında gelen göçmenlerin iskân edildikleri evlerin % 63'ünü köy tipi konutlar oluşturmuştur. Konutların % 80,4'ü köyler de olmak üzere, % 70,2'si serpiştirme şeklinde dağıtılmıştır. Bu dağıtımda, göçmenlerin çevreye ve topluma uyumu dikkate alınmıştır (Geray, 1970, s. 18-26). Ayrıca bu araştırmada zamanla göçmenlerin iskân edildikleri yerleri terk etmelerinde; köylere yerleştirilen göçmenlere verilen toprağın yetersiz ve verimsiz olması, yerli halkın göçmenlere yaptığı baskılar, alt-yapı ve kamu hizmetlerinin yetersizliği ile iklim ve kuraklık gibi nedenler tespit edilmiştir. Aslında bunların doğal nedenleri ise; Türkiye'de kırsaldan şehirlere yaşanan iç göçler, göçmenlerin serpiştirme ile şehir, kasaba ve köylere eklenen mahallelere iskân edilmelerinin yerli halk ile yaşanan uyum ve kaynaşma sorunlarıdır. Özellikle de göçmenlerin kendi aralarında evlenme geleneklerini sürdürmeleri ile kendi aralarındaki bağlılık oranlarının yüksek olmasının buna neden olduğu da görülmüştür. Çözüm noktasında ise; geniş bir yerleştirme veya iskân planının gerçekleştirilmesi, tarım dışında yerleştirilme imkânlarının araştırılmasının gerektiği, tarımda yerleştirilecek göçmenler için nüfus yoğunluğunun az olduğu yerlerin tercih edilmesi, serpiştirme ve eklemelerin neden olduğu sorunlar nedeniyle küçük köyler kurulması, tarımda entansif yöntemlere ağırlık verilmesi, şehirlere yerleştirilecek olan göçmenlere mesleki konularda eğitim verilmesi ve yerli halkın eğitimi ile göçmen toplum merkezleri kurulması gerektiği belirtilmiştir (Geray, 1970, s. 29-32).

Osmanlı İmparatorluğu ile Türkiye Cumhuriyeti döneminde; iskân politikalarının iki amacını İpek (2016: 9), "Birinci öncelikli amaç göçmen-

leri rahat ettirmek, üretici hale getirmektir. İkinci amaç ise bunları ülkenin siyasi ve ekonomik menfaatlerine uygun projeler çerçevesinde yerleştirmekti.” olarak belirtmiştir.

1923-1933 yılları arasında iskân edilen 157.736 göçmen aile ile 1934-1949 yılları arasında iskân edilen 62.849 göçmen aileye kültür toprağı verilmiştir (Tekeli, 2016, s. 156-161). 1950 yılından sonra yine Türkiye dışındaki Türk soyluların göçleri devam etmiştir. Özellikle Bulgaristan, Türkistan, Romanya, Yunanistan, Yugoslavya ve Afganistan’dan gelen çoğunluğu Türk soyundan olan göçmenlere iskân imkânı sağlanmıştır. 1923-1997 yılları arasında, toplam 1.648.077 kişi Türkiye’ye göçmen olarak yerleştirilmiştir (Çiçekli, 2008, s. 196-197). 21/06/1934 tarihli ve 2510 sayılı İskân Kanunu, 19/09/2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanunu (İskân Kanunu, 2006) ile kaldırılmıştır. Son olarak, 02/07/1992 tarihli ve 3835 sayılı Ahıska Türklerinin Türkiye’ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun (Ahıska Türklerinin Türkiye’ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun, 1992) ile 5543 sayılı İskân Kanunu çerçevesinde; 27/04/2015 tarihli ve 2015/7668 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla (Ukrayna’da Özellikle Çatışmaların Olduğu ve Halen Riskli Bölgelerde Bulunan Ahıska Türkü Soydaşlarımızdan Türkiye’ye Gelmek İsteyenlerden, En Zor Durumda Olanlardan Başlamak Üzere, 2015 Yılında 677 Ailenin İskânlı Göçmen Olarak Türkiye’ye Kabul Edilmesi Hakkında Karar, 2015) Ukrayna’da çatışmaların yaşandığı riskli bölgelerde yaşayan ve zor durumda kalan 2960 kişiden oluşan 677 Ahıska Türkü Aile, İskânlı Göçmen olarak 2015 yılında Bitlis ve Erzincan illerine yerleştirilmiştir (“Sorularla Dış Politika”, 2018).

SURİYELİ GÖÇMENLERİN İSKÂN SORUNU

İlk kez 1928 Milletlerarası Kahire Coğrafya Kongresinde alınan kararla coğrafi bir terim olarak tanımlanan yerleşme (İng. Settlement) veya Arapça karşılığıyla iskân; dar anlamıyla ev, yani barınılan yer, geniş anlamıyla ise, ekonomik ve yararlanma faaliyetlerin sürdürüldüğü alan veya saha diye tanımlanmaktadır (Doğanay vd., 2015, s. 128, Tanoğlu, 1969, s. 212-213). İskân veya yerleştirme terimi; “arazi ve mesken edindirme, göçer oymakları (aşiretleri) yerleştirme, yabancı milliyetten olan bir kişi, aile veya nüfusu ülke milletine kabul ederek vatandaşlık hakkı sağlama,

yerleştirme” anlamlarında kullanılmaktadır (Doğanay vd., 2015, s. 128). 2510 sayılı İskân Kanunu’nun 17’inci maddesine göre;

İskân bir aileye, nüfus ve ihtiyacına göre oturacak ev veya ev yeri, sanat-kârlara ve tüccarlara ayrıca geçim getirecek dükkân veya mağaza yahut bu gibi yapı veya yeri ve mütedavil sermaye; çiftçilere de ayrıca kâfi toprakla çift hayvanı, alet ve edevatı, tohumluk, ahır ve samanlık veya yeri vermekle yapılır.

19/09/2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanunu’nun 3’üncü maddesine göre ise; “Tarımsal iskân: Bir aileye projesinde öngörülen miktarda tarım arazisi, işletme binası, konut, irat hayvanı, araç, gereç, tezgah ve kredilerden bir veya birkaçının verilmesiyle yapılan iskândır.” ve “Tarım dışı iskân: Bir aileye projesinde öngörülen miktarda arsa, konut, araç, gereç, tezgah ve kredilerden bir veya birkaçının verilmesiyle yapılan iskândır” şeklinde tanımlanmıştır.

5543 sayılı İskân Kanunu’na göre yurt dışından gelen göçmenlerin iskân edilmesi mümkündür. Kanun ise göçmeni; “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu kanun gereğince kabul olunanlardır.” şeklinde belirtmiştir. Suriyeli göçmenlerin büyük kısmının tanımda belirtilen özelliklere uymamaları nedeniyle iskân edilmeleri zor görülmektedir. Erdoğan (2018, s. 174), bu konuda çok geç kalındığını ve “Suriyeliler için Türkiye’de yeniden bir yerleştirme politikası yapılması imkânsızlaşmıştır” şeklinde bir eleştiride bulunmuş ve bunun ancak “çok ciddi güvenlik nedenleri ve küçük gruplarla sınırlı kalması dışında iradeleri haricinde buldukları yerlerden alınmaları artık kolay gerçekleştirilecek bir politika değildir” şeklinde olabileceğini belirtmiştir. Suriyelilerin iskânı için, 3835 sayılı Ahıska Türklerinin Türkiye’ye kabulü ve İskânına Dair Kanunda belirtildiği şekilde “en zor durumda bulunanlardan başlanmak üzere, Bakanlar kurulunca belirlenecek yıllık sayıyı aşmamak kaydıyla” belirlenecek bir sayıda Suriyeli için özel bir kanun düzenlenmesi ile 5543 sayılı İskân Kanununa geçici bir madde eklenmesi gerekmektedir (Kirişçi ve Karaca, 2015, s. 309). Bununla birlikte, Erdoğan’ın (2018) da belirttiği gibi, ileride Suriyelilerin iskânı söz konusu olduğunda; güvenlik nedeni veya istekli olmak kaydıyla çok küçük bir grubun iskânının gerçekleştirilmesinin daha uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Geçici Koruma Yönetmeliğinin 11'inci maddesi gereği, geçici koruma uygulamasının sona erdirilmesi durumunda söz konusu maddenin 2/b fıkrası gereği; “geçici korunanlara, koşullarını taşıdıkları statünün toplu olarak verilmesine ya da uluslararası koruma başvurusunda bulunanların başvurularının bireysel olarak değerlendirilmesine” ile yine söz konusu maddenin 2/c “geçici korunanların, Kanun kapsamında belirlenecek koşullarda Türkiye’de kalmalarına izin verilmesine karar verilebilir” denilerek, belirlenecek koşulları taşıyan Suriyeli göçmenlerin Türkiye’de kalmalarına izin verilebilecektir. Bunun gerçekleşmesi durumunda da Suriyeli göçmenlerin yerleştirilmelerinde yani iskânında ise, Kafkas göçmenlerin Rusların karşı çıkması ve İngilizlerin desteklemesi nedeniyle yerleştirilemeyen bölge olarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine, özellikle Geray’ın (1970) göçmenlerin geldikleri coğrafi alanlara yakın yerleri tercih ettikleri tespiti de dikkate alınarak, Suriye sınırına yakın bölgelere öncelik verilmeli; coğrafi, güvenlik, ekonomik ve kültürel faktörler göz önünde bulundurulmalıdır. Hâlihazırda da istatistiki veriler dikkate alındığında; Suriyeli göçmenlerin yerleştirilmelerinde, hem en fazla yaşadıkları ilk on il hem de il nüfusuna oranı en fazla olan, Suriye sınırına komşu ve/veya Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerini de oluşturan; Hatay, Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis gibi iller dikkate alınabilir. Yerleştirmelerde ise, istekli Suriyeli ailelerin kentli ve köylü yapıları dikkate alınmalı, Türkiye nüfusunun % 92,5’inin il ve ilçe merkezlerinde yaşadığı (TÜİK, 2018c) göz önünde bulundurulduğunda, mümkün mertebe kırsal alanlara yerleştirilmeye önem verilmelidir.

Geray’ın (1970) gerçekleştirdiği araştırmada belirttiği, iskân edilecek göçmenler için küçük köyler oluşturulması fikri, Suriyeli göçmenlerin önemli bir kısmının uzun süredir yerel halk ile uyum içinde iç içe yaşamaları nedeniyle, pek geçerli görülmemektedir. Suriyeli göçmenlerin şehirlerde getto oluşturacak şekilde yerleştirilmeleri durumunda; toplumda ayrılmaya neden olacağı, uyumlarını engelleyeceği ve şiddete varan tepkilere yol açabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Erdoğan (2018, s. 13), Geçici Koruma Yönetmeliği’nin Suriyeli göçmenler açısından “bir hak ihlali” doğurabileceğini, bunun önlenmesi kapsamında, Geçici Koruma Yönetmeliği’ne bir süre konması gerektiğini ya da geçici koruma kapsamındaki yabancılara bireysel olarak uluslararası

başvuru imkânı tanınması gerektiğini belirtmiştir. Bu ancak yukarıda belirtildiği gibi geçici koruma uygulanmasının sona erdirilmesi durumunda geçerli olabilmektedir. Aslında Türkiye ile AB arasında 18 Mart 2016 tarihinde varılan mutabakat kapsamında birebir formülü kapsamında 17.954 Suriyeli göçmen bir nevi mülteci statüsünde AB ülkelerine yerleştirilmiştir.

Suriyelilerin uyumu, devam eden vatandaşlığa geçiş süreci ve ileride Suriyelilerin iskân durumu gündeme geldiğinde, öncesinde “her iki toplum da bilgilendirilmeli”, “siyasi otorite tarafından toplum buna hazırlanmalı”, “karşılıklı uzlaşma ve toplumsal mutabakat sağlanmalı” ve toplumsal barışın devamı dikkate alınarak Türk toplumunun kaygılarına da duyarlı gerçekçi planlar ve politikalar geliştirilmelidir (Erden, 2017, s. 349-350; Erdoğan, 2018, s. 174-175; Mamur Işıkçı, 2017, s. 43).

SONUÇ VE ÖNERİLER

21. yüzyılda da gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin yüksek nüfus oranlarının devam edecek olması, bu ülkelerin zaten düşük gelir seviyelerinin daha da azalacağı ve yine yoksullukla mücadeleye devam edeceğini, bu ülkelerde göç edecek insanların her zaman var olacağını bize göstermektedir.

Suriye’deki iç karışıklık ve kriz ortamının sürmesi nedeniyle, zorunlu göçe maruz kalan, Türkiye’de geçici koruma altında bulunan Suriyeli göçmenlerin belli bir süre daha Türkiye’de kalmaya devam edecekleri öngörülmektedir. Zorunlu göçün nedeni olan sorunların sona ermesi durumunda, önemli olan Türkiye’de bulunan Suriyeli göçmenlerin; düzenli, hızlı, güvenli ve insan onuruna yaraşır şekilde ülkelere geri gönderilmelerini sağlamaktır. Suriyeli göçmenlerin kısmen başlamış olan vatandaşlıklarının ileride artarak devam edeceği düşünüldüğünde, iskân edilmeleri durumu da göz önüne alındığında iyi bir planlama yapılması gerekmektedir. Bu maksatla, Göç ve Uyum Bakanlığı oluşturulmalıdır. Kamu ve yerel yönetimlere düzensiz göçmenler, mülteci ve şartlı mülteciler ile kayıt altına alınan geçici koruma kapsamındaki Suriyeli göçmenlere göre kaynak aktarılmalı, yerelde göçmenlerin uyumu maksadıyla yerel yönetimlere özel yetkiler verilmeli ve göçmenlerin sosyal ve ekonomik imkânları artırılmalıdır.

Suriyelilerin uyumu ve vatandaşlığa geçiş süreci ile iskân sorununun-

da, öncelikle her iki toplum doğru bilgilendirilmeli, toplum buna hazırlanmalı, Türk toplumunun kaygılarına da duyarlı gerçekçi plan ve politikalar geliştirilmelidir. Aşağıda Suriyelilerin devam eden vatandaşlığa geçiş süreci ile muhtemel iskân durumunda karşılaşılan sorunlar ve yapılması gereken hukuki düzenlemelerin neler olması gerektiği belirtilmiştir.

İleride Suriyelilerin iskânı söz konusu olduğunda; Suriyelilerin iskânı için 3835 sayılı Ahıska Türklerinin Türkiye'ye kabulü ve İskânına Dair Kanunda “en zor durumda bulunanlardan başlanmak üzere, Bakanlar kurulunca belirlenecek yıllık sayıyı aşmamak kaydıyla” şeklinde belirtilen kriterler dikkate alınarak, Cumhurbaşkanınca belirlenecek sayıda Suriyeli göçmen için özel bir kanun düzenlemesi ile 5543 sayılı İskân Kanununa geçici bir madde eklenmesi gerekmektedir. Bu değişikliklerin yapılması durumunda Suriyeli göçmenlerin iskânında, Suriye sınırına yakın bölgelere öncelik verilmeli; yerleştirme veya iskânda coğrafi, güvenlik, ekonomik ve kültürel faktörler göz önünde bulundurulmalıdır. Suriyeli göçmenlerin yerleştirilmelerinde hem en fazla yaşadıkları ilk on ili hem de il nüfusuna oranı en fazla olan illeri oluşturan; Hatay, Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis gibi iller ilk aşamada dikkate alınabilir. Yerleştirme veya iskânda Suriyeli ailelerin; kentli ve köylü yapıları dikkate alınmalı, Türkiye nüfusunun % 92,5'inin il ve ilçe merkezlerinde yaşadığı göz önünde bulundurulduğunda mümkün mertebe kırsal alanlara yerleştirilmelerine önem verilmelidir. Suriyeli göçmenlerin, güvenlik nedeniyle veya istekli olmak kaydıyla en zor durumda bulunan çok küçük grupların iskânının gerçekleştirilmesinin uygun olacağını değerlendirmekteyim.

Suriyelilerin göçmenlerin vatandaşlık kazanması; 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 16'ncı maddesinde belirtilen, “Türk vatandaşı ile en az üç yıldan beri evli olan ve evliliği devam eden” ve istenen şartların tümünün sağlanmış olması durumunda yani Suriyeli göçmenlerin evlenme yoluyla vatandaşlık kazanmasıyla, aynı Kanununun 7'inci maddesindeki; “Türkiye içinde veya dışında Türk vatandaşı ana veya babadan evlilik birliği içinde doğan çocuk Türk vatandaşıdır.” düzenlemesiyle Türk anne veya babadan evlilik birliği içinde doğan Suriyeli göçmen çocukların vatandaşlık kazanmasıyla, yine aynı Kanununun “Türk vatandaşlığının kazanılmasında istisnai haller” başlıklı 12'nci maddesinin a fıkrası gereği;

“Türkiye’ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel, sanatsal alanlarda hizmeti geçenler” ile d fıkrası gereği “göçmen olarak kabul edilen kişilere” Cumhurbaşkanı kararı ile verilebilmektedir. Suriyeli göçmenlerden bir kısmının; “Türk soylu ve Türk kültürüne ait olmalarından” dolayı önce iskânlı veya serbest göçmen kabul edilebilme, sonra da 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanununun yukarıda belirtilen maddesi gereği T.C vatandaşlığına geçme imkânları bulunmaktadır.

5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanununun “Türk vatandaşlığının kazanılmasında istisnai haller” başlıklı 12’nci maddesinin b fıkrasına göre ise, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 31’inci maddesinin birinci fıkrasına eklenen (j) bendinde sayılan, Türkiye’de belirlenecek kapsam ve tutarda yatırım yapma şartı taşıyıp da kısa dönem ikamet izni alanlar ile Turkuaz Kart sahiplerine de Türk vatandaşlığını kazanabilme imkânı verilmiştir. Türkiye’deki Suriyeliler geçici koruma kimlik belgesi ile ülkede kaldıklarından dolayı belirtilen maddenin (j) fıkrası kapsamına girmemektedirler. 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu’nun 3/1-ğ maddesinde Turkuaz Kart; “Eğitim düzeyi, mesleki deneyimi, bilim ve teknolojiye katkısı, Türkiye’deki faaliyetinin veya yatırımının ülke ekonomisine ve istihdama etkisi” uygun görülen yabancılara verileceği düzenlenmiştir. Ancak aynı maddenin son fıkrası (6’ncı fıkrası) ile geçici koruma sağlanan yabancılara Turkuaz Kart verilemeyeceği hükme bağlamıştır. Suriyeli göçmenlerin bu fıkra doğrultusunda vatandaşlığa geçme imkânı bulunmamaktadır. Özetle, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 7635 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu ile Geçici Koruma Yönetmeliği’nde değişiklik yapılması durumunda, ülkesinden zorunlu olarak göç etmiş, eğitim düzeyi yüksek, mesleki yönden yetenekli ve kalifiye işgücü olabilecek Suriyeli göçmenlerin Türk vatandaşlığına geçebilmeleri sağlanacak, böylece Suriyeli göçmenlerin AB ülkelerine veya gelişmiş ülkelere gitmeleri yerine, onlardan ülkemizde faydalanma imkânı doğabilecektir.

Ayrıca 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun “Türk vatandaşlığının kazanılmasında istisnai haller” başlıklı 12’nci maddesinin c fıkrasına göre “vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler” kapsamında değerlendirilecek olan Suriyeli göçmenler, milli güvenlik ve kamu düzeni

bakımından engel teşkil edecek bir halleri bulunmamak şartıyla ve talepte bulunmaları koşuluyla Cumhurbaşkanı kararı ile vatandaşlık kazanabilirler. Bu durumda 6458 sayılı Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 11'inci maddesinde beş yıl ikamet etme gibi şartlar aranmamaktadır. Geçici Korumanın sonlandırılması durumunda bu fıkra hükümleri doğrultusunda belirlenecek olan Suriyeli göçmenlerin talepte bulunmaları halinde vatandaşlığa geçebilmeleri söz konusu olabilecektir.

Önümüzdeki yıllarda Suriyelerin; kültürel uyumu, dil öğrenimi, eğitim imkânları, ekonomik alanda hayatlarını idame ettirecekleri bir ortamın oluşturulması, vatandaşlık ve muhtemel iskân durumları ve güvenlik boyutu gibi konular önem kazanacaktır. Şimdiden bu kapsamda sosyal bilimciler tarafından saha veya alan araştırmaları yapılması gerekmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Göç Politikaları Kurulunda çalışmaları devam eden Uyum Stratejileri (2018-2023) Raporu biran önce tamamlanmalı, uyum çalışmalarına planlı ve bütüncül bir yaklaşımla başlanmalıdır. Bununla birlikte; Türkiye'de geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli göçmenlerin; öncelikli olarak toplumdaki algısının iyileştirilmesine yönelik çabaların kuvvetlendirilmesi amacıyla, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü başta olmak üzere, göç araştırma merkezleri, üniversiteler ve sivil toplum örgütleri koordineli çalışmak durumundadırlar.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). (2017). Türkiye'deki Suriyelilerin Demografik Görünümü, Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması. Erişim adresi: https://www.afad.gov.tr/upload/Node/25337/xfiles/17a-Turkiye_deki_Suriyelilerin_Demografik_Gorunumu_Yasam_Kosullari_ve_Gelecek_Beklentilerine_Yonelik_Saha_Arastirmasi_2017.pdf

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). (2018). Geçici Barınma Merkezleri Raporları (15.10.2018). Erişim adresi: https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/15_10_2018_Suriye_GBM_Bilgi_Notu_1.pdf

Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun (1992, 2 Temmuz). Resmi Gazete (Sayı: 21281.). Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3835.pdf>

Akşit, B. (1998). İçgöçlerin Nesnel ve Öznel Toplumsal Tarihi Üzerine Gözlemler: Köy Tarafından Bir Bakış. İçduygu, A. (Ed.) *Türkiye'de İçgöç, Bolu-Gerede, 6-8 Haziran 1997* içinde (s. 22-37). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Avrupa Birliğinde Geçici Koruma. (2018). Erişim adresi:

http://www.goc.gov.tr/icerik3/avrupa-birliginde-gecici-koruma_409_558_1096

Birleşmiş Milletler ve ortakları Türkiye'deki Suriyeli mülteciler ve ev sahibi topluluklar için yeni bir fon çağrısında bulunuyor (2018). Erişim adresi: <http://www.un.org.tr/birlesmis-milletler-ve-ortaklari-turkiyedeki-suriyeli-multeciler-ve-ev-sahibi-topluluklar-icin-yeni-bir-fon-cagrisinda-bulunuyor/>

Boztepe, M. (2018). Suriyelilerin suç işleme oranı yüzde 20 azaldı. Anadolu Ajansı. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/suriyelile>

rin-suc-isleme-orani-yuzde-20-azaldi/1240687

Buran, H. (2017). Türkiye’de Göçmenlerin Vatandaşlığa Kabulü İle İlgili Mevzuat ve Uygulamalar, Karşılaşılan Belli Başlı Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu: Ekonomik, Siyasal ve Boyutları ile Göç*. Bursa: TESAM, s. 107-126.

Connor, P.(2018). Most displaced Syrians are in the Middle East, and about a million are in Europe, *Pew Research Center*. Erişim adresi: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/01/29/where-displaced-syrians-have-re-settled/>

Doğan, B. ve Karakuyu, M. (2016). Suriyeli Göçmenlerin Sosyoekonomik ve Sosyokültürel Özelliklerinin Analizi: İstanbul Beyoğlu **Örneği**. *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 33, s. 302-333.

Doğanay, H., Özdemir, Ü. ve Şahin, İ.F. (2015). *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya* (7.Baskı), Ankara: Pegem Akademi.

Dündar, F. (2002). İttihat ve Terakki’nin Müslümanları İskan Politikası (1913-1918). İstanbul: İletişim Yayınları.

Ekşi, N. (2015a). 1951 Yılından Bugüne Mülteci Kavramı. *Türkiye Belediyeler Birliği İller ve Belediyeler Dergisi*, Sayı: 813, s. 10-17.

Ekşi, N. (2015b), Suriyelilere Toplu olarak Türk Vatandaşlığı Verilebilir Mi?. *İstanbul Barosu Dergisi*, Sayı: 89, s. 196-201.

Emek-İnan, C. (2016) Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, s. 24.

Erdem, B. (2017), Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Sosyal, Siyasi ve Vatandaşlık Hukuku Bakımından Türkiye’deki Durumları, *Public and Private International Law Bulletin*, Volume: 37, Issue: 2, s. 332-351.

Erder, S. (2000). Uluslararası Göçte Yeni Eğilimler: Türkiye Göç Alan Ülke mi?. *Mübeccel Kıray için Yazılar*. İstanbul: Bağlam Yayınlar Armağan Dizisi, s. 235-259.

Erdoğan. M.M. (2015a). Türkiye’ye Kitlesele Göçlerde Son ve Dev Dalga: Suriyeliler. Erdoğan, M.M. ve Kaya, A. (Ed.) *Türkiye’nin Göç Tarihi*:

14.Yüzyıldan 21.Yüzyıla Türkiye'ye Göçler içinde (s. 317-347). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları,

Erdoğan, M.M. (2015b), *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, Ankara: HUGO Yayınları,

Erdoğan, M.M. (2016). Türkiye'deki Suriyeliler ve Yerel Yönetimler. *Türkiye Belediyeler Birliği İller ve Belediyeler Dergisi*, Sayı: 813, s. 28-35.

Erdoğan, M.M. (2018), *Suriyeliler Barometresi: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi* (1.Baskı). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Eren, E.Y. (2016). Kitlemel Akınlarda Kitlemel Koruma: Türkiye'deki Suriyeliler. Yazgan, P. ve Tilbe, F. (Eds.). *Türk Göçü 2016 Seçilmiş Bildiriler*. London: Transnational Press

Erkan, S. (2001). Dramatik Bir Sürgün Hikayesi. Çerkeslerin Sürgünü (21 Mart 1864), Ankara: Kafkas Derneği Yayınları, s. 153-177.

Geçici Koruma Yönetmeliği (2014, 13 Ekim). Resmi Gazete (Sayı: 29153). Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20146883.pdf>

Geçici Koruma. (2018a). Erişim adresi: http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713, 06.12.2018a.

Geçici Korumanın Unsurları. (2018b). Erişim adresi: http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumanin-unsurlari_409_558_1095

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik (2016, 11 Ocak). Resmi Gazete (Sayı: 29594). Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20168375.pdf>

Geray, C. (1970). Türkiye'de Göçmen Hareketleri ve Göçmenlerin Yerleştirilmeleri. *Amme İdare Dergisi*. Cilt: 3. Sayı:4. Ankara: T.O.D.A.İ.E, s. 8-37.

Global Trends Forced Displacement in 2016. (2017). Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/5943e8a34.pdf>

Türkiye ve Göç Broşürü (2015). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM).

(2. Baskı). Yayın No:18. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları

Göç ve Uyum Raporu. (2018). Ankara. Erişim adresi: https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf

Gülyaşar, M. (2017). Suriyeliler ve Vatandaşlık: Yerel Halk ve Suriyeli Sığınmacılar Çerçevesinde Bir Değerlendirme. *OPUS – Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 13, s. 678-705

Gürsoy, A. (1998). Göç. U. Tanyeli (Ed.). *Üç Kuşak Cumhuriyet içinde* (s. 60-68). İstanbul: *Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını*.

International Migration 2017 (2018). Erişim adresi: <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/wallchart/docs/MigrationWallChart2017.pdf>

İçduygu, A. ve Ünalın, T. (1998). Türkiye’de İçgöç: Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri, İçduygu, A.(Ed.)*Türkiye’de İçgöç, Bolu-Gerede, 6-8 Haziran 1997* içinde (s. 38-55). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

İçduygu, A., Sirkeci, İ. ve Aydınğün, İ. (1998). Türkiye’de İçgöçün İşçi Hareketine Etkisi. , İçduygu, A.(Ed.)*Türkiye’de İçgöç, Bolu-Gerede, 6-8 Haziran 1997* içinde (s. 207-249). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

İçduygu, A. ve Sirkeci, İ. (1999). Bir Ülke, Bir Aile ve Birçok Göç: Cumhuriyet Döneminde Bir Toplumsal Dönüşüm Örneği. Baydar, O. (Ed.) *75 Yılda Köyden Şehirlere* içinde (s. 269-294). İstanbul: Numune Matbaası.

İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö.F. (2014). *Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023*. İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırma Merkezi Yayınları.

İkamet İzinleri. (2018e). Erişim adresi: http://www.goc.gov.tr/icerik3/ikamet-izinleri_363_378_4709

İpek, N. (2016). Editörden. *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 3, s. 7-9.

İskân Kanunu (1926, 31 Mayıs). Resmi Gazete (Sayı: 409). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/409.pdf>

İskân Kanunu (1934, 14 Haziran). Resmi Gazete (Sayı: 2733). Erişim ad-

resi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf>

İskân Kanunu (2006, 19 Eylül). Resmi Gazete (Sayı: 26301). Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5543.pdf>

Jansen, C. (1969). Some Sociological Aspects of Migration, Jackson, A. (Ed.), *Migration* in (p. 60-73). Cambridge: Cambridge University Press.

Karpat, K.H. (2015). Önsöz, Erdoğan, M. Murat ve Kaya, Ayhan (Eds.), *Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler içinde* (s. XXIII-XL). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Karpat, K. (2013). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*, İstanbul: Timaş

Karpat, K. H. (2001). Avrupa Egemenliğinde Müslümanların Konumu Çerkeslerin Sürgünü ve Suriye'deki İskanı. Çerkeslerin Sürgünü (21 Mart 1864). Ankara: Kafkas Derneği Yayınları, s. 78-111.

Karpat, K. H. (2002). *Osmanlı Modernleşmesi: Toplum, Kuramsal Değişim ve Nüfus*. Zorlu Durukan, A. ve Durukan, K. (Çev.). Ankara: İmge Kitapevi.

Kale, B. (2015). Zorunlu Göçün 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu Üzerindeki Etkileri. Erdoğan, M. Murat ve Kaya, Ayhan (Eds.). *Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler içinde* (s. 153-170). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kaya, A. ve Erdoğan, M.M. (2015). Giriş. Erdoğan, M. Murat ve Kaya, Ayhan (Ed.), *Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler içinde* (s. 3-14). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kaya, A. (2015). Giriş: Farklı Göç Türlerini Yaşayan Ülke: Türkiye. Körukmez, L. ve Südaş, İ. (Eds.), *Göçler Ülkesi içinde* (s. 15-26). Ankara: Ayrıntı Yayınları.

Kaya, A. (2008). Fransa-Türkleri: Cumhuriyetçi Entegrasyon Modelinin Eleştirisi. D. Danış, D. ve İrtiş, V. (Eds.) *Entegrasyonun Ötesinde Türkiye'den Fransa'ya Göç ve Göçmenlik Halleri*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınlarından aktaran Yusuf Adıgüzel. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, s. 165.

King, R. (2002). Towards a New Map of Migration. *International Journal of Population Geography*, 8(2), p. 90 aktaran Körükmez, Lülüfer ve Südaş, ilkey (2015). Önsöz. Körükmez, Lülüfer ve Südaş, ilkey (Eds.) *Göçler Ülkesi*. Ankara: Ayrıntı Yayınları, s. 8.

Kirişçi, K. ve Karaca, S. (2015). Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011’de Türkiye’ye Yönelen Kitlesel Mülteci Akınları, Erdoğan, M. M. ve Kaya, A. (Der.), *Türkiye’nin Göç Tarihi içinde* (s. 295-314) İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kirişçi, K. (2003). Turkey: A Transformation From Emigration to Immigration”, *Migration Information Source*. Erişim adresi: <http://www.migrationinformation.org/Profiles/display.cfm?ID=176>

Kirişçi, K. (2000), Disaggregating Turkish Citizenship and immigration practices. *Middle Eastern Studies*, Vol. 36, No.3, July 2000, p. 1-22.

Koyuncu, A.S. (2006). *Göçmen Kaçakçılığı ile Mücadele Politikaları*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Körükmez, L.ve Südaş, İ. (2015). Önsöz. Körükmez, Lülüfer ve Südaş, ilkey (Der.) *Göçler Ülkesi içinde* (s. 7-14) Ankara: Ayrıntı Yayınları.

Malkara F. (2017). *Arap Baharı Sonrası Akdeniz’de Yaşanan Düzensiz Göçün Avrupa Birliği Kapsamında Güvenlik Boyutu ve Uluslararası Hukuk Açısından İncelenmesi*. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Mamur Işıkcı, Y. (2017). Türkiye’de Kamu Politikası Olarak 2000 Yılı Sonrası Uluslararası Göç Yönetiminin Analizi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:8, Sayı:13, s. 25-47.

Maoudov, M. (2015). Türkiye’de Yabancıların Uyumunda Yerel Yönetimlerin Rolü. Yakup, B. (Ed.) *Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü içinde* (s. 39-64). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2018). Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri Ekim 2018. Erişim adresi: <https://hbgm>.

meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_12/03175027_03-12-2018__Ynternet_BYIteni.pdf

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme (1961, 29 Ağustos). Resmi Gazete (Sayı: 10898). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf>

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokol (1968, 5 Ağustos). Resmi Gazete (Sayı: 12968). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12968.pdf>

OCHA, Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinasyon Ofisi, (2018). Suriye Arap Cumhuriyeti. Erişim adresi: <http://www.unocha.org/syria>

Özbey, İ. (2018). Suriye'yle İlgili Hiçbir Hatıraları Yok. Erişim adresi: <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ipek-ozbey/suriyeyle-iligili-hicbir-hatiralari-yok-40986818>

Pasaport Kanunu (1950, 15 Temmuz). Resmi Gazete (Sayı: 7564). Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5682.pdf>

Regional Strategic Overview Regional Refugee & Resilience Plan (3RP) 2018-2019 in Response to the Syria Crisis (2018). Erişim adresi: <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/62229>

Sertkaya Doğan, Ö. (2015). Population Movements In Turkey Internal Migration. Arslan, H., Mehmet Ali İcbay, M.A. and Mihai Stranciu, S. (Eds.) *Contemporary Studies In Humanities* in (p. 18-29). Mannheim: Ehrmann Verlag.

Sorularla Dış Politika (2018). Erişim adresi: <http://www.mfa.gov.tr/sorular.tr.mfa>

Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri: Kardeş Topraklarda Misafirlik. (2014). *Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)*. Erişim adresi: https://www.afad.gov.tr/upload/Node/17932/xfiles/webformatisuriyeden-turkiyeyenufushareketleri_1_.pdf

Şahin, Z. (2003). Continuity and Change in Immigration Towards Turkey. Türkiye'ye Yönelik Dış Göçteki Süreklilik ve Kırılmalar. Stradigma. Vol.3. April 2003

Tanoğlu, A. (1969). *Beşeri Coğrafya: Nüfus ve Yerleşme* (2.Baskı). İstanbul: Taş Matbaası.

Tekeli, İ. (1998). Türkiye’de İçgöç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi. İçduygu, A. (Ed.) *Türkiye’de İçgöç, Bolu-Gerede, 6-8 Haziran 1997* içinde (s. 7-21). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ. (2016). *Göç ve Ötesi* (2.Basım). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Temelat, N. (2011). Ülke Anayasalarında Vatandaşlık Tanımları. Bilgi Notu, TBMM Araştırma Merkezi. Erişim adresi: https://anayasa.tbmm.gov.tr/docs/vatandaslik_tanimlari.pdf

Turner, B. (1993), *Contemporary Problems in the Theory of Citizenship*, London: Sage Publications

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2018a). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi. Yaş Grubuna Göre cinsiyet Oranı. Erişim adresi: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2018b). İşgücü İstatistikleri, Şubat 2018. Erişim adresi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27688>

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2018c). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi. Yıllara ve Cinsiyete Göre İl/İlçe Merkezleri ve Belde/Köy Nüfusu. Erişim adresi: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059

Türk Vatandaşlığı Kanunu (1928, 4 Haziran). Resmi Gazete (Sayı: 904) Erişim adresi: https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc006/kanuntbmmc006/kanuntbmmc00601312.pdf

Türk Vatandaşlığı Kanunu (2009, 29 Mayıs). Resmi Gazete (Sayı: 27256) Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5901.pdf>

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982, 18 Ekim). Resmi Gazete (Sayı: 17863 Mükerrer) Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>

Türkiye’de Geçici Koruma. (2018c). Erişim adresi: <http://www.goc.gov.tr/>

icerik3/turkiye'de-gecici-koruma_409_558_1097

Türkiye'de 7 yılda 350 bin Suriyeli çocuk doğdu (2018). NTV Haber. Erişim adresi: <https://www.ntv.com.tr/turkiye/turkiyede-7-yilda-350-bin-suriyeli-cocuk-dogdu,PvR0odZ-IUq2rcQIHU907w>

Türkiye'de Mülteciler Kaç Kişi? Dönecek Mi? Ne Kadar Para Harcandı (2018). TÜRKSAM Güncel Yorumlar. Erişim adresi: <http://turksam.org/turkiye-deki-multeciler-kac-kisi-donecek-mi-ne-kadar-para-harcandi>

Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (1994, 30 Kasım). Resmi Gazete (Sayı: 22127). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/22127.pdf>

Türkiye Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı 2016-2017, (2018). Erişim adresi: http://www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2016/02/Turkey-2016-Regional-Refugee-Resilience-Plan_Turkish.pdf.

Tütüncübaşı, U. (2017). Türkiye'ye Sığınan Yabancıların Hukuki Statüleri ile Türk Vatandaşlığını Kazanabilmelerine İlişkin Düzenlemeler. *Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu: Ekonomik, Siyasal ve Boyutları ile Göç*, Bursa: TESAM, s. 145-164.

Uğurlu, C.T. (2011). Avrupa Birliği ülkelerinde ve Türkiye'de Vatandaşlık Eğitimi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (37), s. 153-169.

Ukrayna'da Özellikle Çatışmaların Olduğu ve Halen Riskli Bölgelerde Bulunan Ahıska Türkü Soydaşlarımızdan Türkiye'ye Gelmek İsteyenlerden, En Zor Durumda Olanlardan Başlamak Üzere, 2015 Yılında 677 Ailenin İskânlı Göçmen Olarak Türkiye'ye Kabul Edilmesi Hakkında Karar (2015, 17 Mayıs). Resmî Gazete (Sayı: 29358) Erişim adresi:

<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/05/20150517.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/05/20150517.htm>

Uluslararası Kitlesele Göçler ve Türkiye'deki Suriyeliler, I. Uluslararası

Göç ve Güvenlik Konferansı Sonuç Raporu (2016). Polis Göç ve Sınır Yönetimi Araştırma Merkezi (GÖÇMER). Rapor 5. Ankara: Polis Akademisi Yayınları. Erişim adresi: <https://www.pa.edu.tr/Upload/editor/files/goc-konferansi.pdf>

Uluslararası Göç Hukuku, Göç terimleri Sözlüğü [No:18] (2009). Perruchoud, R. (Ed.). (Çev. B. Çiçekli). Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü. Erişim Adresi: http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf

Uluslararası İşgücü Kanunu (2016, 28 Temmuz). Resmî Gazete (Sayı: 29800) Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6735.pdf>

Uluslararası Koruma. (2018d). Erişim adresi: http://www.goc.gov.tr/icerik6/uluslararasi-koruma_363_378_4712_icerik

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2018a). Internally Displaced People. Erişim adresi: <http://www.unhcr.org/sy/internally-displaced-people>

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2018b). Türkiye'deki Mülteciler ve Sığınmacılar. Erişim adresi: <http://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar>

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2018c). UNHCR Türkiye İstatistikleri Eylül 2018. Erişim adresi: <http://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). (2018ç). Üçüncü Ülkeye Yerleştirme. Erişim adresi: <http://www.unhcr.org/tr/ucuncu-ulkeye-yerlestirme>

Vardar, N. (2015). Mülteci, Göçmen, Sığınmacı Arasındaki Farklar?. Erişim Adresi: <https://bianet.org/bianet/toplum/167434-multeci-gocmen-siginmaci-arasindaki-farklar>

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013, 11 Nisan). Resmî Gazete (Sayı: 28615.) Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>

Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun (1950, 27 Şubat). Resmî

Gazete (Sayı: 25040). Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/Mevzuat-Metin/1.5.4817.pdf>

Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun (1950, 15 Temmuz). Resmî Gazete (Sayı: 7564). <http://www.mevzuat.gov.tr/Mevzuat-Metin/1.3.5683.pdf>

Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık,

Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeřitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/2, Winter 2014, Ankara, p. 1685-1704.

Yılmazel, A. F. (2000). *19. Yüzyılda Kafkasya’dan Osmanlı Topraklarına Göç ve İskan Hareketleri*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

